

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltetnek.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

A kultusz-vita s az 1848. évi XX. t.-c. 2. és 3. §-a.*

Végrevalahára eljutottunk oda, hogy az országházban a kultuszminiszteri tárca költségvetése tárgyalása alkalmával ezek a §-ok is szóba jöttek s hallottunk rájuk vonatkozólag egy szakminiszteri beszédet, melylyel foglalkozni érdemes!

Mielőtt azonban ezt tennők, idézzük hűen a törvény szakaszait, egyrészt, hogy kiki szöveg szerént lássa azokat maga előtt, másrészt, hogy a mit e törvényszakaszokra nézve elmondandók vagyunk, magából a hűen idézett törvény szövegéből próbáljuk meg azt támogatni. Az 1848. évi XX. t.-c. szól általánosán „A vallás dolgában“.

Ez az általános cím s a 2. §, szövege így hangzik: „E hazában törvényesen bevett minden vallásfelekezetekre nézve különbség nélkül tökéletes egyenlőség és viszonyosság állapítatik meg“ 3. §. „Minden bevett vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségéi közálladalmi költségek által fedeztessenek s ez elvnek részletes alkalmazásával a minisztérium az illető hitfelekezetek meghallgatásával a közelebbi törvényhozás elébe kimerítő törvényjavaslatot fog előterjeszteni“.

Már most miután e törvény-cikkek szentesítve lettek s a protestantismus is a „bevett

vallásfelekezetek“ közzé tartozik, az ezek végrehajtására megindított mozgalom teljesen jogos keretek között mozog s azt a mozgalmat sem kiméretlenségnek, sem megfontolatlanságnak minősíteni nem lehet. Ez az egyik tény, a mit úgy a hivatalos sajtóval, mint a protestáns *Szentiványi Árpád* felszólalásával szemben konstatálni akarunk.

A másik, hogy érdemes kultuszminiszterünk *Wlassics Gyula* alapos történeti fejtegetései közben érveinek súlyával nem a kérdés lényegére vetette magát, hanem olyan valami ellen védekezett a mit a protestánsok részéről senki szóba sem hozott s egyáltalán szóba hozni nem is akar. Értjük a szekularizáció kérdését.

Mind igaz az, az utolsó betűig, a mit erre nézve a miniszter másodszeri felszólalásában elmondott. Csakhogy nem erről van szó s ide terelni a kérdést meg nem engedhetjük.

Szekularizációról sem a törvény idézett szövegében nincs szó, sem mi ilyenről nem álmodozunk. Nagy vagyon az kétségtelenül, mivel hazánkban a katolikus egyház rendelkezik. *Dr. Hortoványi József* statisztikája szerint 320 ezer holdra tehető a katolikus egyháznak csak kötött birtoka. Ez a roppant vagyon főként fedelmi dotatiók folytán az állami javakból szakasztatván ki, igazságos arány szerént bennüket is illette. De mi erre nem kácsingózunk. Sőt kijelentjük, hogy, ha az államhatalom ma a szekularizációra gondolna, bennünket magával szemközt s azonnal a római katolikusok táborában találna. Azok a javak, míg a katolikus egyház kezei között vannak, legalább megmaradnak nemzeti vagyonnak. De, ha az állam kezeibe átalmennének; ez a jellegök a mai gazdasági viszonyok között legalább is problémátikusná lenne. Szóval a szekularizáció keresztülvitelére az időket alkalmasoknak ma mi magunk sem találjuk. Hiszszük: majd jönnek más idők,

* Ezt a cikket már megirtuk és ki is szedtük, a mikor a lapokból arról értesülünk, hogy *Wlassics Gyula* kultusz-minister egy újabb felszólalásában megígérte, hogy az 1848. XX. t.-c. kérdésével komolyan fog foglalkozni s nem zárkózik el azon óhaj elöl, hogy a felekezeteknek nyújtott segély nem évi költségvetésben, hanem törvény által egyszer s mindenkorra biztosították! Helyes! Most tehát már nincs egyéb hátra, mint az, hogy az érdemes miniszter figyelmét az 1848. XX. t.-c. 3. §-ának eme kitételére: „az illető hitfelekezetek meghallgatásával“ (!) újra felhívjuk. Egyházunk vezetőinek is szives figyelmébe ajánljuk, hogy találjanak utat és módot arra, hogy az idézett törvény-paragrafusban kifejezésre jutott e nagy fontosságú elv valahogy figyelmen kívül ne maradjon. Ez a mi autonomiánknak, — egyik *Akhilles-sarka*.

más viszonyok, de ezektől ma még igen messze vagyunk.

Hanem ha már felvetette a kultuszminiszter ezt a kérdést, figyelmébe ajánljuk, hogy nem lesz felesleges ezen javak értékesítése körül, — legalább azoknál, a melyekkel ő rendelkezik, — az eddiginél nagyobb óvatossággal eljárni s nem engedni azt meg, hogy a magyar nép éppen ott legyen földönfutóvá, hol ezek a nagy birtokok valamikor a magyar kultúra s közjólét szempontjából adtak oda katolikus vagy éppen tanulmányi s köznevelési célokra. E tekintetben minden a minisztertől függ s körültekintő, okos politikával így sok olyan szociális kérdést meg lehet oldani, mely a miniszter által úgy látszik, annyira rettegett szekularizációval össze függ, sőt azt magyar nemzeti és kulturális szempontból siettetni is.

Ez azonban, — ismételjük, — a jelenlegi protestáns mozgalom keretein kívül esik s erőltetés nélkül nem lehet azt belemagyarítani az 1848. évi XX. t.-c. igaz értelmében sem. A 3. §-nak ama szavai, hogy a törvény javaslatot „az illető hittelekezetek meghallgatásával“ kell elkészíteni, implicite magokban foglalják a nagy elvet, hogy itt nem a „de nobis sine nobis“ féle autokratikus és feudális elv török-szakad keresztülhajtásáról van szó, hanem olyan öntudatos kultur-politikáról, mely nemcsak a mult idők történelmi fejlődésével van tisztában, hanem azokkal a magasabb szempontokkal is, melyekre a bevett vallásfelekezetek s speciáliter a protestantismus autonomiája irányul.

Sem nem „vitorlaforgatás“ tehát sem nem erkölcsi gyengesége“ az a megindított akciónak, ha a protestánsok az 1848. évi XX. t.-c. 2. és 3. §-ainak a szellemét akarják, nem pedig betűszerént való értelmét. Ellenkezőleg: ez a logika, ez az egyedül korrekt állásfoglalás. Mert ha nem akarjuk a szekularizációt, ugyan hogyan kívánhatnánk azt, hogy *betűszerént* „minden bevett vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségai közálladalmi költségek által fedeztessenek!“ No nem is kellene nekünk szegény protestánsoknak egyéb, mint hogy a katolikus egyház szükségleteit is a közálladalom fedezze s a fent említett roppant értékű javak is ott maradjanak az egyedül idvezítő egyház birtokában!

Mi a mi nézeteinket e tekintetben lapunk hasábjain már több ízben kifejtettük s állunk azok mellett ma is rendületlenül. Állami dotációt akarunk a jognak, az igazságnak s az általunk teljesített nagy kulturszolgálatok értékének inkább megfelelőt, mint a minő az eddigi volt. S akarjuk azt, nem esetről-esetre, hanem akarjuk mozdíthatatlan törvények alapján s a nélkül hogy

autonomiánkat, mely a magyarságnak mindig egyik külső erőssége volt, feláldozni hajlandók volnánk. És ez az 1848. XX. t.-c. értelmében nemcsak kivihető, hanem annak *szelleméből* természetsszerűleg következik.

Mi éppen nem akarunk a terhek hordozása alól kibujni, nem akarunk az államtól rabszolgák módjára kitartatni, csak annyit kívánunk, hogy midőn már, — nagyrészt *éppen az állam által reánk rótt*, — *terhek alatt* az összeroskadáshoz közel állunk, jöjjön segítségünkre az állam s adja ki a bennünket megillető örökséget úgy, a mint azt a külföldi protestáns államok kiadták a katolikus egyháznak. Hogy miként történt ez, egyik mult évi cikksorozatunkban már számszerint kimutattuk. Elvünk az, a mit *Bismark* 1887. ápril. 21-én tartott egyik beszédében így körvonalozott: „Der protestantischen Kirche kann nicht geholfen werden, dass man das Gewicht der Gemeinde in ihr vermindert, und das Gewicht der Geistlichkeit in ihr verstärkt, auch dadurch nicht, dass innerhalb der Geistlichen und innerhalb der kirchlichen Obrigkeiten überhaupt der Schwerpunkt verschoben wird, ihr kann geholfen werden durch reichlichere, bessere Dotation, durch bessere Ausstattung, *aber nicht durch einen gesetzgeberischen Eingriff in ihre Verfassung*“

Ezt akarjuk s a szekularizáció ellen való szükségtelen védekezés helyett ez irányban vártunk volna a kultuszminisztertől megnyugtató nyilatkozatot.

E. L.

Megújítandó Énekeskönyvünk „Gyűjtemény-e.“*

V.

Erdélyi 30. Formája: $\overbrace{7\ 6\ 7\ 6}$, $\overbrace{7\ 6\ 7\ 6}$.

Az erdélyi melizmák törölve, de ezen alakjában sem tartjuk elfogadhatónak. Egészen új dallam készítenő helyette, vagy pedig az „Uram a töredelmes“ esetleg a 130. zsoltár dallamára éneklendő, a melyekkel azonos alakzatu. Szöveg: 223, 228, 231, 243, 244. lap.

Erdélyi 35. Zavaros forma. A 66. és 35. zsoltárból való gyarló compilatio. A magyarországiak mindig belezavarodnának és nem is lehet várni tőlök, hogy miután a 66 dik zsoltár négy első sorát elénekeltek, azonnal csapjanak át a 35. zsoltár 3. és 4. dallamsorára, azután ezt se folytassák tovább, hanem rekesszék be éneklésüket valami elkényszeredett silánysággal. Két szöveg van reá (226. és 242. l.) mely a dallammal elhagyható.

* Tudomásunk szerint az egyetemes énekügyi bizottság Budapesten e hó 26-án gyűlést tartván — sietünk ez alapos munkálatot, — melyhez hasonló énekgyűnkben még eddig sehol sem jelent meg, — már most egészen kinyomatni. — Ott a bizottsági ülésen hasznát vehetik. Szerk.

Erdélyi 101. Szöveg a 237. és 241. lapokon.

Szerkezete: $\overbrace{8} \quad \overbrace{8} \quad 7, \quad \overbrace{8} \quad \overbrace{8} \quad 7, \quad \overbrace{16} \quad 8,$

Két utolsó sor szétszedve: $\overbrace{2} \quad \overbrace{2} \quad \overbrace{4} \quad \overbrace{4} \quad \overbrace{4} \quad 8.$

Az utolsó sorok dallam szerkezete s taktus beosztása megegyezik a „Három fehér kendőt veszek“ friss magyar dal két utolsó sorával: „Fehér leszek mint a hattyu, Nem csókol meg minden fattyu“ A magyar lakadalmakban „mint a hattyu“ ütemnek megfelelő motívumot tréfásan sokszor, néha tizszer is megismétlik s vig kedvvel járnak reá a friss ropogós csárdást. Így a ki tudja a fent említett s ehhez hasonló szerkezetű friss népdalokat, kedvet nyer ezen ütemeknek „már fentragyog mint a látnok“ megfelelő motívumokat is szaporázva ismételtetni. Ilyen szélszélyes ritmusu s világias színezetű dal minden történelmi értéke mellett sem való templomba, mert az alföldi magyar ifju, ki csakhamar észrevenné abban a friss csárdás zeneütemeit, még bokája összeverésével is ütné hozzá a taktust.*

Erdélyi 164. Ezen dicséretnek szövege (176. dicséret) nem éteget fel a Gyűjteménybe, hanem csak azon köznap reggeli kezdő ének, mely Erdélyben divatos. Szerintünk ez sem érdemes a megtartásra (219. l.)

Régi énekes 299. Négy sor 8-8 szótaggal. Dallama nehézkes. Inkább a 17., 64. vagy 153. dicséret melodiájára énekelendő az ezen dallamra irt egy szöveg (290. l.) Alakzata megengedi.

2. sz. új dallam. A két első tétele ugyanazonos ennek a régi magyar dalnak két első tételével: „Eger várba dob-dob-dobolnak. Nagy dolga van ott bent Dobónak.“ Csak azon esetben lehetne feleleveníteni, ha egyházi stylusban újra ritmizáltatnák, s a reá irt szövegek négy első sorai páros rimre átdolgoztatnának; a harmadik utolsó ütemben pedig g, a, h, c hangmenet f, b, c, d-vel cseréltetnék fel. 3. sz. új dallam. Magyartalan szerkezet. A két első és utolsó tétel ismert rom. kath. bucsuztató ének eleje. Ha felvételnek is, a 3. utolsó ütemben asz, g, f, g helyett g, f, e, g menetet javasolunk.

6. sz. új dallam. Magyartalan szerkezet. A dallam lendületes, de a 4. tétel erőltetett, ha felvételnek, a 4. tételt egy egész hanggal lejjebb kell helyezni ekképen: e, fisz, gisz, a, h, cisz, h, a. Szöveg 256, 286, 305, 313. lapokon.

7. sz. új dallam. Népdalból formálva. Ha az ezen dallamra irt esteli (295.) és őszi (308.) ének felvételnek, akkor a 8. temetési ének: „Ez élet csak füst és pára“ dallamára énekelhető, melynek alakzata azonos, a dallam és szöveg hangulata is egyező.

8. számú új dallam. Zavaros formájú sikertelen dallam moll hangnemben. E dallamra van alakítva a

* Azon német népies dalok egyike („Wie schön leuchten die Äugelein“) ez, melyek a nép ajkán a szabad ég alól a templomba bevonultak (Altdörfer Choralkönyve a 78. lapon a népdalt eredeti ritmikus alakjában is felünteti). Olyan forma ez, mintha mi egy betlehemes éneket, vagy friss magyar dalt templomi éneknek fogadnánk el. A dallam egyházi stylban Nikolai Fülöp 1999-iki „Freudenspiegel des ewigen Lebens“ c. művében jelent meg először. Magyarban Szőnyi Beniamin „Szentek hegedűje“ hozza először. Öreg énekesünkben nincs meg, de megvan a kolozsvári 1778-diki kiadásban, innen került az erdélyi énekesbe 1837-b-n. A hazai evangélikusok „Tündöklő hajnali csillag“ kezdetű szöveggel éneklék s újítás alatt levő énekeskönyvük I. próba füzetében 7 ének van már e dallamra készítve.

233. templomszentelési dicséretünk (213), az erdélyi 214. ének (246.) és egy új vasárnapi dicséret (279. l.) Kérdezzük, vasárnapi és királyra áldást kérő himnusz szerü éneket, hogy lehet moll dallamra szerezni? A 246. lapon lévő szöveget tartalmas és nagyon szép (király születésnap) éneknek tartjuk, más dallamra átfurmálni érdemes lenne.

9. sz. új dallam. A 61. dicséret dallama helyett. Ismert népdalból van készítve s moll hangnemű. Sokkal jobb a 173. dicséret dallama, melyre ezen éneket énekelni szoktuk (161. l.)

10. sz. új dallam. Áll nyolc sorból, valamegnyit hét szótagú. A forma is egyhangú, hát még a dallam! Szöveg 280. lapon.

11. sz. új dallam. Nyolc sor, ugyanannyi dallamhanggal. Rettentő száraz és unalmas dallam. Két szöveg 257. 318. lapokon.

12. sz. új dallam. Palesztrina után. Alakzatára elmondottuk fentebb véleményünket. Dallamában van valami jóság. Két szöveg van reá a 250 s 312. lapokon. Ha felvételnek, mitsem nyernénk vele.

Az általunk megtartásra fennhagyott új dallamok azonban itt ott még kiigazításra szorulnak. Így például.

A régi énekes 272. dallamának első ütemében a c helyett cisz veendő, mert cisz van az utolsó dallamsorban is, mely azonos az első sorral. Igaz, hogy Mátray is c-t jegyez az első sorban (Történelmi és magyar énekek dallamai 41. l.) de ez vagy tévedés, vagy önkényes eljárás, mert a Hofgreff-gyűjteményben, honnan ő e dallamot másolta, azon két dallam teljesen egyforma hangjegyű.

Ha a régi énekes 287. sz. dallama megmarad (mert nem nagy veszteség volna, ha kimaradna is) a második és harmadik sorban a két b, h-ra igazítandó. Így van a régiben is.

A 4. sz. új dallamot erős átalakítás alá kell venni.

A 13. sz. új dallam szelid menetű bús dallam s megfelel a 253. és 321. lapokon levő szép szövegek hangulatának. Sok benne az ismétlés, azért nekünk jobbnak tetszenék, ha a 2. és utolsó sorok ezt a hangmenetet nyernék: g, h, g, e, fisz, g, fisz, e. A 64. lap első sorának harmadik ütemében az a dallamhang, mely sajtóhibának látszik, g-re igazítandó.

Általában elmondhatjuk, hogy az új dallamokban kielégítő sikert nem értünk el, mert az általunk meghagyásra ítélt új dallamok (78, 83, 86, 87, 95, 96. számúak)-közzül is a 83. és 96. számúak nem teljesen magyar alakzatúak. Több sikert várunk attól, ha a költők által magyar és művészi formában készített énekszövegek zenésítetnek meg.

Visszahelyezendőnek tartjuk a következő dallamokat:

39. zsoltár. Alakzata magyaros. E zsoltárnak 3-dik verse, mely temetési alkalmaknál is használatos, egészen belenőtt a magyar református ember szívébe, kár volna azt onnan kiirtani, ha jobbat nem tudunk helyette adni. A 14. dicséret erőtől duzzadó versei sem érdemlik a mellőzést, mintsintén az 53. dicséret 4-dik verse „Jer áldott vendég, várunk téged“ melynél szebb erőtejesebb és biblikusabb vers kevés van énekesünkben, melyet adventkor mindig szívesen és nagy lelki buzgósággal énekelünk.

73. zsoltár. Felsőes dur dallam. Alakzata, ha a négy utolsó sorban nem öllekező, hanem páros rimeket alkalmazunk, teljesen magyar, különben a 13-dik versnél, semmi változtatást nem kell tenni. És épen a

13-dik vers az „A mennyekben te vagy nekem“, melynek minden betűje eltörölhetlenül be van vésve a magyar református ember szívébe. Ha ez a vers e dallamon egyedül marad is, az alkalmi versek közzé minden biztonnal felveendő, mint predikáció után, vagy gyász esetek alkalmával mondható vers. Ezen dallamot új énekek dallamául is ajánljuk. Bár minél több ének készülne reá.

96. zsoltár. Igen sikerült átdolgozás van reá a 78. lapon, ezért is, de a 4-dik dicséretért, mely az átdolgozást megérdemelné, de magáért a dallamért is érdemes a megtartásra.

117. zsoltár. Magyaros szerkezetű dur dallam, Vasárnapi, húsvéti, karácsonyi énekek dallamául kiváltképpen alkalmas. Bár záradéka nem igen egyezik meg a mai hang-rendszerünkkel, mégis kár volna kihagyni.

130. zsoltár. „Te hozzád teljes szívvel.“ E zsoltár dallamában a legmélyebb fájdalom zokog. Hangnemi kitérésekben páratlanul gazdag, mégis könnyen tanulható. Bűnbánati ének alkalmául kiválóan alkalmas. Keresztrimelésű.

17. dicséret. Ősi nyolcas szerkezetű. Szelid menetű durdallam. A 87. dicséret szövegével — bizonyos igazítással — visszahelyezendő. Ha több ének iratnék e dallamra, a nép hamar megszokná és kedvelt dallam lenne.

76. dicséret. Ódon alaku 16-16 szótagu két soros magyar dallam, a sorok 5 + 5 + 6 tagoltsággal. Ilyen a Sztáray 74. psalmusa. Már Gönczynél megvan (1592.) A 76. dicséret *vallástétel a szentháromságról*, melyet egyházi gyűlések és papszentelés alkalmával szoktak énekelni. Az öreg énekesben is megvan (315. l.) s ott sok ének megy dallamára.

84. dicséret. Nem dallamáért ajánljuk, melyet minden lendület nélkülinek tartunk — hanem azért, mert a 63. dicséret moll dallamára irt énekek dallamául — jobbnak hiányában — ezen ugyanazonos alakzatu dur dallam inkább megfelel. Zenészeinknek ezen formában új dallam szerzésére vállalkozni érdemes lenne.

157. dicséret dallama is felveendő, mely csak elnézésből maradhatott ki, mivel szövegek vannak reá a 190. és 195. lapokon.

8. sz. temetési ének dallama. „Ez élet csak füst és pára“ melyet a 7. sz. népdalból gyártott új dallam helyett a 295. és 308. lapokon levő szövegekhez ajánlottunk. A nép ismeri s igen szereti. E dallamra jobban illik az erdélyi 73. dicséretnek (Gyűjtemény 235. l.) bánatos szövege is.

66. számú temetési ének. „Vigyázz halálodra.“ Négy sor 11-11 szótaggal a sorok 6 + 5 tagoltsággal (rég magyar ritmus). Nagyon kedvelt moll dallam.

37. sz. temetési ének. „Szomorú a halál a gyarló.“ Egy verset (Elvégeztem immár) már fentebb bemutatunk. Négy soros alexandrin 6 + 6 tagoltsággal. Tinódyra emlékeztető szelid, bús magyar dallam. Nagypénteki, bűnbánati és urvaesorai énekek dallamául alkalmas.

45. sz. temetési ének. „Én Istenem benned bízom.“ Voltaképpen ősi nyolcas a 3. sor kinyújtva, gyakran közép rimmel. Képlete: $\overbrace{8} \quad \overbrace{8} \quad \overbrace{12} \quad \overbrace{8}$. Szétszedve:

$\overbrace{8} \quad \overbrace{8} \quad \overbrace{4} \quad \overbrace{8}$.

A nép igen szereti. Lendületes dallam.

24. sz. temetési ének. „Bucsut vennem“. Remek strofa-szerkezetű moll dallam, közép és visszatérő ri-

mes sorokkal, páratlanul szép ritmussal. Képlete:

$\overbrace{13} \quad \overbrace{13} \quad \overbrace{14} \quad \overbrace{13}$. 3. sor szabad sor középprimmel szintén. Szétszedve:

$\overbrace{4} \quad \overbrace{4} \quad \overbrace{5} \quad \overbrace{4} \quad \overbrace{4} \quad \overbrace{5} \quad \overbrace{7} \quad \overbrace{7} \quad \overbrace{4} \quad \overbrace{4} \quad \overbrace{5}$.

Keresztyén erényeket tárgyazó s bizalommal kérő énekek dallamául alkalmas.

46. sz. temetési ének. „Halld meg lélek.“ A legyszerűbb dallam, (mindössze 5 hangterjedelem) kiválóan szép alakzaton: $\overbrace{15} \quad \overbrace{15} \quad \overbrace{6} \quad \overbrace{6} \quad 9$. A 15 szótagu sorok középprimmel 4 + 6 + 5 tagolt-ággal, az utolsó 9 szótagu sor szabadon áll 5 + 4 tagoltsággal közép rimes. Szétszedve:

$\overbrace{4} \quad \overbrace{6} \quad \overbrace{5} \quad \overbrace{4} \quad \overbrace{6} \quad \overbrace{5} \quad \overbrace{6} \quad \overbrace{6} \quad \overbrace{5} \quad \overbrace{4}$

A dallam csendes és nyugodt érzések tolmácsolására alkalmas.

A mi tervezetünk szerint tehát lenne a zsoltár dallamok száma 45 (49 - 9 + 5) temetési ének dallam 7 (1 + 6), dicséretdallam 19 (19 - 4 + 4) erdélyi dallam 4 (8 - 4) régi énekes dallam 3 (4 - 1) újonnan szerzett dallam, 6 (15 - 9), összesen 84, melyben a temetési igen szép dallamok bevonása által a magyar elem erősebben van képviselve. Ehhez remélhetünk még 8-10 új magyar dallamot, melyek a teljesen szabadon irandó énekek dallamául szerzettetnének, mi a magyar dallamok számát ismét jelentékenyen emelné. Ez által elérhetnők azt, hogy leendő énekeskönyvünkben a tiszta magyar dallamok száma legalább is annyi lenne, mint az idegen dallamoké.

Itt említjük meg, hogy mivel mi nem csak a 63. és 84. hanem a 144. és 173. dicséretdallamokat sem tartjuk elég sikerült s lendületes dallamoknak, kántoraink és zenészeink felszólítandók lennének, hogy ezen dallamok formájára dur hangnemben lendületes új dallamokat szerezzenek.

Felemlítjük, hogy a 29. dicséret második utolsó sora két szótaggal rövidebb, mint a hogy a dallam kívánja. Már az öreg énekesben ilyen hibásan van, az erdélyiben szintén. A szöveg lehetne így: „Fák, füvek és nyíló virágok.“ — A 249. lapon levő vasárnapi ének 3. versszakának 4. sora is rövidebb egy szótaggal. „Ott a család egyforma“ helyett lehetne: „Ott a család mind egyforma.“ Rövidebb sorok vannak még a következő helyeken: 3. lap 1. zsoltár 3. versszak 5. sor, 96. lap 119. zsoltár 19. vers 6. sor; 282. l. 5. vers 6. sor 291. l. 3. verséből egy sor hiányzik; 16. lap 22. zsoltár 1. vers 2. sor, 160. dicséret 3. vers 2. sora 197. lapon.

A 153. dicséretnek pedig 4 sorról 5 sorra átváltoztatását sehogysem tudjuk helyeselni, ez azon ének tiszta magyar szerkezetének (ősi nyolcas) megbontása; különben is a mi népünk a közbetoldott új dallamsort (utolsó előtti) már ugysem venné át, és ha 5 sorosnak hagynák meg az ének a negyedik sort bizonyosan az eddigi módon énekelné, az ötödik sort pedig a negyedik sor eddigi dallamán megismételné.

Talán vissza is éltünk már a szerkesztő ur szíveségével s az olvasó közönség türelmével, szeretnénk pedig még a *ritmusról s a dallamok ritmizálásáról a szöveg- és dallamritmus egyezőségéről*, valamit írni. Most vagy később, ha engedelem adatik reá, meg fogjuk tenni.

Ritmus. Vers és dallam ritmust feltételez. Akár világi, akár egyházi lyra terméke legyen valamely vers

vagy dallam, a nyelv ritmusának kell abban kifejezésre jutnia. A különbség az, hogy az énekek ritmikus mozgása lassabb, ünnepélyes komoly, s méltóságjeljes, a világi daloké pedig gyorsabb, elevenebb, olykor a tánc ritmusához alkalmazkodó, sirva vigadó vagy szilaj. Nincs nemzet, melynek vallásos költészete is ritmikus ne lenne, még a hangjegyileg egyenlő méretű német chorálok is ritmikusak a szöveg jambusi vagy trocheusi lejtésénél fogva. A magyar nép szó- és dalköltészete is ritmikus s az a ritmus szövegben és dallamban mindig a legpontosabban összevág, a legszebben összeillik. Magyar protestáns énekköltészetünk a reformáció első századában volt a legvirágzóbb és teljesen nemzeti alapon nyugodott. Az első reformátorok (Sztáray, Batizi, a két Szegedi, Szkárosi Németi, Skaricza stb.) énekei tiszta magyar ritmust lehelnek, sőt nem egy énekünk van azon korból, melyet historiás ének (Árpád vala fő az kapitányságban, a Hunyadi János nótájára, a Cyrus éneke nótájára stb.) dallamára énekeltek. Szegedi Gergelynek 1569-diki énekes könyvében (akadémiai kiadás igen csekély számmal vannak a latinból és németből fordított énekek, legnagyobb részt eredeti magyar énekek gyűjteménye az (hangjegy nélkül). A reformáció korából kevés dallam maradt ugyan reánk, de úgy ezek, mint a szöveg, az elveszte't dallamoknak ezen megmaradt váza, teljesen bizonyosságot szolgáltat azon dallamoknak tiszta magyar ritmusára nézve.

A magyar protestáns énekköltészet a 17-dik század elején forduló ponthoz ér. Ekkor jelent meg ugyanis a Szenczi Molnár Albert zsoltár fordítása, mely énekköltészetünknek nemzeti irányban való tovább fejlődését megakasztja, lassan-lassan tért foglal, később az uralmat átveszi, zsbibasztó hatását napjainkban is teljes erővel érezteti.

Nem könnyű feladat volt Szenczi Molnár Albertnek az idegen alakzatú s ritmusú zsoltároknak magyar nyelvre fordítása. Az alakzatoktól eltérnie nem lehetett. De mit tegyen a ritmussal? Francia vagy magyar ritmus szerint verseljen-e? Sem egyiket, sem másikat nem tette talán, mert ezzel a fordítás nehézségeit fokozni nem akarta, meglehet a francia mértékű verseléstől azért is tartózkodott, mert tudta, hogy ha a francia ritmust egészen visszaadja is, célt nem ér, mert a magyar nép a szövegben saját nyelvre ritmusát nem érezvén, úgy sem fogja a dallamokat soha francia ritmusban énekelni. Figyelmes vizsgálat mindenkit meggyőzhet arról, hogy Szenczi a fordításnál csak a szótagok számára s a rimre ügyelt, de sem a francia ritmust vissza nem adta, sem magyarosan nem verselt, minélfogva a szöveg minden ritmus nélkül maradt.*

A Szenczi zsoltára 1607-ben megjelenvén, megkezdődik a nehéz és hosszú harc az egyszerű, formai-

* Alighanem véletlenül a 89-dik zsoltár ritmikus lett. Ennek 12 és 13 szótagú hosszú sorai ugyanis a francia szövegben a hatodik szótag után alkalmazott metszettel két részre (6 + 6, 6 + 7) vannak osztva, a metszettel Szenczi is megtartotta s a szöveg magyarosan ritmikus lett. Állítólag (Beöthy irodalomtörténete) a 42-dik zsoltár, mint a francia eredetiben, úgy Szenczinél is trocheusi lejtésű. Szabály szerint a trocheusi versben a páratlan számú láboknak tisztáknak kell lenniök, a páros számúak állhatnak két rövid vagy két hosszú szótagból s jambus sehol sem fordulhat elő. A 42. zsoltárnak van 7 verse, mindenik versnek 8 sora, mindenik sorban van 2 páratlan számú láb. A 112 (7 + 8 + 2) páratlan számú láb között csak 31 láb trocheus, a többi 81 nem az s a párosak között 8. a páratlanok között 23 láb jambus. Csakis a véletlenségnek tulajdonítható, hogy a 42. zsoltárban a páratlan számú 112 láb közül 31, a páros számú 84 láb között 35 trocheus s míg az első versben feles a trocheus, a második versben a 16 között egy páratlan számú láb sem az, a 12 páros között is csak 4 láb trocheus.

lag még fejletlen, de ritmikus magyar énekek és a szövegileg ritmustalan, de művészi alakzatú idegen zsoltárfordítások között s mi lett az eredmény? Az, hogy két század múlva (1806) midőn a mai énekeskönyvünk egybe lett szerkesztve, régi énekeink között csak 68 tartott meg (ez sem mind magyar) a Szenczi zsoltárai ellenben mind felvételtek, azonkívül az ugyan-csak ritmustalan szöveggel készült új dicséretetek is nagyobb részt (238 között 168) zsoltár dallamokra irattak. Hogy lesz idő, mikor a befogadott idegen alakzatú zsoltárok a magyar énekeket helyükből kiszorítják, még maga Szenczi sem gondolta, ezt irván előszavában: „Nem oly szándékkal fordítottam le a zsoltárokat, hogy az elébb szokott énekeket kiakarnám venni a hiveknek kezekből, avagy hogy ezeket egyebeknél ékesebbeknek állítanám“. Fájdalom a következménye ennek az lett, hogy azon száz év alatt, mióta énekeskönyvünket használjuk, a zsoltároknak s az ezek dallamára írott dicséreteteknek *idegen formája és ritmustalan szövege* miatt templomi éneklésünk teljesen magyartalanná, minden jelleget nélkülözővé, vontatottá, izléstelené lett s ez a minden lendület nélküli vontatott éneklésmód ritmus érzékünket is megrontotta annyira, hogy ma már néhány régi magyar énekünk ritmikus hullámzását sem vagyunk képesek kiérezni, hanem ezeket is a megsokkott módon, a többihez hasonló vontatottsággal énekeljük. Ime a bünhődés, melyre kiváló műbírálnok Erdelyi János is rámutatott mondván: „Hogy nemzeti sajátosságokkal bíró nemzet meg ne bünhődjék, ha így elveti a magát s fogadja el tulnyomólag a másét, velem soha senki el nem hitetheti Megbünhődik valósággal, mert az izlésnek is van törvényszéke, bírósa, mint az igazságnak“. (Sárospataki lapok 1864. év folyam 442. l. „Magyar népdallamok és ref. szent énekek“).

Ha már éneklésünk megromlását az idegen dallamok beözönlése és tömeges felvétele s az ezen dallamokra írt ritmustalan szöveg okozta, ugyan lehet-e jogosultabb törekvés most, midőn énekeskönyvünk megújításáról van szó, hogy az idegen dallamok számát lehetőleg apasztván, a magyar dallamokat pedig növelvén, úgy ezeket, mint az idegen dallamokat tiszta magyar ritmusú szöveggel lássuk el, hogy így ha nem egyszerre is, azon nemzeti alapra visszavigyük templomi éneklésünket, melyen az a 16-dik században állott, melyen ha tovább is megmaradhatott, fejlődhetett s tökéletesbülhetett volna, a legszebb magyar énekek zengése töltene be templomainkat s nem lenne kénytelen a mai kor százados mulasztások és hibák helyrehozására a kezdeményező lépést megtenni.

Azt azonban már most is a legnagyobb meglepéssel és örömmel megállapíthatjuk, hogy az *egyetemes énekügyi bizottság a baj igazi okát felismervén, nemcsak e helyes irányt jelölte meg, hanem a Gyűjtemény énekeiben már az egészséges fejlődés alapjait is lerakta*. Az 1890-diki programban ugyanis már ki lett mondva, hogy az énekszerzésnél a magyar versmérték ritmikái szabályai betartandók, később (1900. év tavaszán) pedig, hogy az énekirók bizonyos normatívumot nyerjenek az egyöntetű magyaros verselésre nézve, a dallamokat ritmizáltatta s elrendelte, hogy a már kész szövegek a dallamoknak ezen megállapított ritmusához igazíttassanak, másrészt, hogy az ezután szerzendő új énekek is ugyan olyan ritmus szerint készüljenek. Nagy kár, hogy a ritmizált dallamok akkor mindjárt kellő magyarázattal külön füzetben közzé nem tétettek, sok félreértésnek s nem egy téves felfogásnak lehetett volna ezzel elejét venni.

Igaz, hogy akkor az elnökség által az új dallamok ritmikailakzatai számjelzésekkel a lapokban közzétettek (lásd Debreceni Prot. Lap 1900. év 24. számát) de a dallamhangoknak csak ütemszerinti beosztását mutató ezen számjelzésekből az irandó szöveg ritmusára nézve megfelelő tájékozást nyerni nem lehet, csak a zavar és bizonytalanság lett nagyobb (lásd Debr. Prot. Lap. 1900. év folyam 26. számában Erdelyi Imre cikket). Ime most előttünk állnak a Gyűjteményben a dallamok hangjegyei, a ritmizálás miként történt eszközléséről is van valami értesítés a Tájékoztatóban, de nem hisszük, hogy ezekből az énekirók és érdeklődők most már kivétel nélkül el tudnának igazodni, hogy hol kell tehát a sormetszetet alkalmazni, hogy a dallam ritmusával megegyező ritmus a szövegben is létrejöjjön.

Ezeknek előrebocsátása után a következő három pontba foglaljuk a ritmizálásról megalkotott véleményünket: 1. Az alapelvek, melyek szerint a dallamok ritmizáltak helyesek s a legtöbb dallam helyesen ritmizáltak. 2. Némely dallam ritmizálása el van tévesztve. 3. A szöveg ritmusa igen sok helyen nem egyezik meg a dallam ritmusával. Aránylag legtöbb hiba van a szöveg III-dik részében, kevesebb az I. és II-dik részében, legkevesebb IV. és V-dik részében.

Állításainkat bizonyítani is kívánjuk. E végből elsőben is azt kell tudnunk mi az a magyar ritmus?*

A ritmus (hullámzatosság) a versben kétféleképpen jöhet létre, ugymint *verslábak* szerint (spondeus, trocheus, jambus, dactylus, anapaestus stb.) vagyis a hosszú és rövid szótagoknak szabályos soroztatása által, és *ütemek* szerint (Arany János kifejezése) vagyis a hangsúlyos szótagoknak meghatározott időben és helyen való fellejtése által. Előbbi a classicus és nyugoteuropai, utóbbi a magyar népies verselés módja.

Mint hogy a magyar nyelvben az első szótag a kiejtésben a többinél mindig hangsúlyosabb valamivel, a verssor mindjárt ütemes, ritmikus lesz, mielőtt lenne megfelelő helyen vagy helyeken (a hangsúlyozandó szótag előtt) metszet vagy metszetek alkalmaztatnak. Tökéletes a ritmus, ha az a ütemkezdő szó mondathangsúlylyal bír s az ütemes tagoltságnak lehetőleg értelmi tagoltság felel meg (benső ritmus).

A nép erről a metszetről mitsem tud, alkotásában őt egyedül ritmusérzéke vezérli s elengedhetetlen feltétel, hogy a költő, ki magyar ritmusban akar éneket szerezni, ezen ritmus érzékkel bírjon, ha nem bír, megszerezze s lelkének sajátosságává tegye. Ekkor önként jő s könnyedén foly a ritmikus verselés, ellekező esetben minden fejtörés és mesterkélttség mellett is kiérzik költeményén, hogy azt nem valódi költő írta.

Miután pedig úgy régi énekirodalmunk és műköltészetünk, mint a népköltészet mai termékeiből világosan ki lehet mutatni, a különböző hosszúságú soroknak megszokottabb ritmikailagoltságát, vagyis azt, hogy metszetek által miképpen oszlanak a sorok izekre, kisebb szabályos részekre, azért ebből azt is megtudhatjuk, miképpen kell a zsoltárok és dicséretnek verssorait úgy alkotni, hogy azok magyarosan ritmikusak legyenek.

A rövidebb (3-4-5 és 6 szótagu) sorokban, mint hogy ezek a nélkül is elég lendületesek, metszetet alkalmazni nem szükséges.

* A miket most itt mondani fogunk, sokak előtt nem ismeretlen. Am itt az ideje, hogy azok is tájékozást nyerjenek, kiknek eddig e kérdéssel nem volt alkalmuk foglalkozni.

A hét szótagu soroknál a metszet a negyedik szótag után jő, hangsúlyosak az 1. és 5. szótagok. A ritmus számjelzése: 4 + 3. Példák:

Jer mindnyájan | örüljünk Ok keserves | nagy bánat
És szívünkben | örvendjünk Mint megsértel | sokakat

Szegedi énekes 95. lap.

Temetési ének.

Ne szálj perbe | én velem Török bársony | süvegem
Oh én édes | Istenem Most éleim gyöngy | életem

162. dics.

Kuruc dal.

Leiratom | képedet Ha meghalok | se bánom
Arannyal | a nevedet Ugy sincs engem | ki szánjon

Népdal.

Népdal.

A nyolc szótagu soroknál metszet szintén a 4-ik szótag után, hangsúlyos az 1. és 5. szótag, ritmus jelzés: 4 + 4.

Jézus téged | magasztalunk Magasztallak | én Istenem
Megváltónknak | hiszünk vallunk Mert megtartál | Uram engem

87. dicséret.

Szegedi énekes.

Jaj énnekem | kegyes Isten
Ki megvertél | engem igyen

Balassi „Istenes énekek.”

Megérem még | azt az időt
Mondtam anám | házasság meg

Ez élet csak | füst és póra
Elcsenyészik | nem sokára

Kályha vállán | ég a gyertya
Oda fenn a | felső réten.

Temetési ének.

Népdalok.

A tíz szótagu soroknál metszet a 4. és 8. szótagok után, hangsúlyosak az 1. 5. és 9. szótagok. A 4. szótag után a metszetnek meg kell lenni, a 8. szótag után olykor elmaradhat, ritmus jelzés 4 + 4 + 2. Példák:

Kegyes Jézus te hozzád száll | imám

173. dics. a Gyűjteményben.

Légy irgalmas Ur Isten mi- | nekünk
Mert ellened | álnokul vét- | kezünk

Szegedi Psalm 51.

Szomorúan | szól a magyar | nóla
Jaj Istenem | be megvertél | engem
Hogyha nekem | száz forintom | volna
Sebesen száll | a felhő az | égen

Népdalok.

A tíz szótagu sorok néha 5 + 5 szerint oszlanak, ekkor az 1. és 6. szótagok nyernek hangsúlyt. Leginkább régi énekművekben találjuk. Ódon ritmus. Példák:

Jézus születél | idvességünkre. (65. dics.)
Örvend mi szívünk | mikor ezt halljuk. (75. dics.)
Szent vagy örökké | Atya Ur Isten (76. dics.)*

* A 76. dicséretnek teljesen azonos ritmusát és alakját találjuk Balassinak műköltészetünk megteremtőjének egyik énekénél, azzal a különbséggel, hogy a tízes sorok (5 + 5) középponttal vannak ellátva, mi a ritmikus tagoltságot kiemeli s a versnek különösebb szépséget ad.

Kegyelmes Isten | kinek kezében
Életemet adtam
Viseld gondomat, | vezérelj útamat
Mert csak rád maradtam.

Summáját írom | Eger várának. (Tinody.)
Jaj már minékünk | magyar nemzetnek (Kurucdal)
Kis kacsá fürdik | fekete tóba (Gyermek dal)

Sötétség a fény | Jézus nélküled
Nincs vigság öröm | nincs te kívül
Élni te veled | nagy gyönyörűség
Élni nélküled | kin s keserűség

Uj ének.

A *tizenegy* szótagu soroknál metszet a 4. és 8. szótagok után, hangsúlyos az 1. 5. és 9. szótag. Az első metszetnek meg kell lenni, a második olykor elmaradhat. Jelzése 4 + 4 + 3.

Mi szent Atyánk | ki lakozol | a mennyben

144. dics. a Gyűjteményben

Keresztyének | kik e földön | lakoztok
Neveteket | az Istennek | adjátok.

Szegedi Psalm. 3.

Sokat szóltam | én a régi | dolgokról
Császárokról | királyok nagy | urakról

Tinody.

Jaj de búsan | harangoznak | temetnek
Mi füstölög | ott a sikon | távolba
A virágnak | megtiltani | nem lehet
Zavaros a | Tisza vize | nem tiszta
Nyisd ki babám | leveles kis | kapudat

Népdalok.

A *tizenegy* szótagu sorok néha 6 + 5* ritmussal jelennek meg. Ez is régi. Néhány példa :

Szivem megalázván | tehozzád megyek
Elődbe Istenem | háladást viszek

140. dicséret.

Vigyázz halálodra | halandó ember
Látod hogy a sok bűn | árad mint tenger

66. temetési ének.

Mikor magyar király | zászlóját látá
Jó lovának száját | futni bocsátá

Népének 1463-ból.

Földiekkel játszó | égi tünemény
Istenségnek látszó | csalfa vak remény

Csokonay.

A *tizenegyes* sorok 5 + 6 ritmussal is fordulnak elő.

Krisztus Urunknak | áldott születésén
Angyali verset | mondunk szent ünnepén

63. dicséret.

Tökéletes volt | minden tekintetben
Valamit Uram | teremtél kezdetben

84. dicséret.

* Habár a verstanirók négy szótagot többet egy ütembe nem szoktak csoportosítani s az 5 szótagot 3 + 2, vagy 2 + 3 vagy 4 + 1 szerint, a 6 szótagot pedig 3 + 3, 4 + 2 vagy 2 + 4 szerint két ütembe osztják, mi a szöveg ritmusának fenti számjelzését használjuk, mert ez egyszerűbb és ez el a metszetet ép oly világosan meg tudjuk jelölni.

Mi kegyes Atyánk | kit vallunk hitünkben
Légy segítséggel | ily nagy szükségünkben

Szegedi énekes 161. lap.

Mi kegyes Atyánk | bölcsességnek Ura
És mindeneknek | nagy bölcs tanítója

Öreg énekes 350.

Siess keresztyén | lelki jót hallani

Tinody: Dávid királyról.

Ilyen ritmusuk a Gyűjteménynek 266, 269 és 311. lapon közölt énekei, így vannak ritmizálva a 19. lapon levő 23. zsoltárnak 1. 2. 5 és 6. sorai, míg a 4. és 5. sorok 4 + 4 + 3 szerint. Ezen zsoltárnak ritmusa valódi költői lélekre mutat.

A *tizenkét* szótagu sorok leginkább a 6 szótag után alkalmazott metszettel (6 + 6) jönnek elő ugy a régi, mint az újabb népies költészetben.

Elvégeztem immár | pályafutásomat

Temetési ének.

Hálaadásunkban | rólad emlékezünk

Sztáray.

Siralom adaték | sok rendbeli népnek

Tinody.

Mennyei seregek | boldog tiszta lelkek
Emberi nemzetre | kik az égből néztek
Az Urat örökké | ti mind dicsérjétek

Balassi Psalm 48.

Oh én édes hazám | te jó Magyarország
Ki keresztyénségnek | viseled paizsát

Balassi B.

Hozsánna, hozsánna | zendüljön az ének
Magasztos inában | szárnyaljon a lélek

Gyűjtemény 252.

Hozzád megyek Atyám | e napnak reggelén
Oh tárd ki ölelő | karjaidat felém

Más egyházbéli ének.

A *tizenkét* szótagu soroknak néha 4 + 4 + 4 beosztására akadunk

Áldjon meg a | mindeneknek | alkotója

Régi népdal.

Két gyöngye volt | a falunak | két virága

Uj népdal.

De az egyházi stílusnak a 6 + 6 beosztás megfelelőbb.

A *tizenhárom* szótagu soroknak, ritmikai alakzatai: 6 + 4 + 3. A második metszet olykor elmaradhat.

Csak homályt találunk | előttünk és | mélységet
Elménkkel megfogni | akarván ily | felséget

66. dicséret.

Sirasd meg, sirasd meg | büneidet | oh ember
A Krisztus sirjához | úgy járulj most könnyeddel

Gyűjtemény 255.

másik a 4 + 3 + 6. Az első metszet olykor elmaradhat

Mért távozá | Uristen | ily messze mi tőlünk

XVI. század.

Nem zörög a | falevél | ha a szél nem fujja

Pósa Lajos.

szép a 4 + 4 + 5 beosztás is.

Emlékezzél | mi történék | Uram mi rajtunk

Régi ének.

Oh nagy Isten | hiveidnek | kegyelmes Atyja
Te hozzád száll | sziveinknek | buzgó szózatja

Gyűjtemény 311.

Vedd kedvesen | égi Atyánk | hódolatunkat
Vedd mit neked | bemutatánk | áldozatunkat

Más egyházbéli ének.

de legszebb, ha 4 + 4 szerint középrimes, a mint azt már a 24. temetési éneknél láttuk

Bucsut vennem | el kell mennem | e földről nekem
Fényességben | dicsőségben | lész ülő székem

A *tizenégy* szótagu sorok 6 + 4 + 4 szerint.

Az Urnak jóvolta | napjainkhoz | napokat told

I. dicséret.

Mindenható Felség | teremtésid | édes atyja

Gyűjtemény 219. l.

Szép a 8 + 6 beosztás is, az első 8 szótag 4 + 4-re oszolván.

Jaj Istenem | mit csináljak | mikor semmim sincsen

Régi népdal.

Te vagy, te vagy | barna kis lány | szemem lelke fénye

Petőfi.

Kérésünket | bemutatuk | nagy Isten már neked
Nyerjen tőled | bűnös fejünk | áldást segítségét.

Más egyházbéli ének.

Lehet középrimes is.

Tizenöt szótagu sor az énekeknél rendszeren két sorra oszlik 8 + 7 szerint, a nyolcadik szótagnál kinyújtva vagy szünettel elkülönítve. Számjelzése 4 + 4 + 4 + 3. A harmadik metszet olykor elmaradhat.

Mindenható | leborulva | dicsőítjük | szent neved
Lelkesedve | felbuzdulva | áldjuk nagy | Istenséged

Erdélyi énekes 34.

Legszebb akkor ha a 8 szótag 4 + 4 szerint középrimes, mint a 85. dicséretnél:

Én nem perlek | és nem merlek | igaz birám | vádolni
Ha elkezded | itéleted | én rajtam gya- | korolni

Az újabb népdalokban egészen egy sort képez:

Lehullott a | rezgő nyárfa | aranyzinü | levele

Tizenhat szótagu sort ad a 76. dicséret, ha az 5 + 5 + 6. részek összevonatnak.

Szent vagy örökké | Atya Ur Isten | a magas mennyekben
Ki teremtettél | és megtartottál | e nyomorult testben

Igen szép, ha 5 + 5 szerint középrimes

Kegyelmes Isten | kinek kezében | életemet adtam
Viseld gondomat | vezérelj útamat | mert csak rád
[maradtam

Balassi.

Szép a 6 + 6 + 4 szerinti tagoltság is, különösen ha 6 + 6 középrimes.

A kisedd pacsirta | az eget hasítja | szárnyaival
Ékesen hangicsál | nagsugáron sétál | lábaival

Régi népdal.

Az újabb népdalokban is jön elő nagy ritkán a 16-os sor:

Tavaszmúlt | a rózsának | lehullott a | szép virága

Kossuth dal.

Megszólalt a | kecskeméti | öreg templom | nagy harangja

Népdal

csahogy ezeknél már a 8 első szótag gyorsított tempóval egy ütembe szokott (zeneileg) iratni.

Utoljára említjük a *kilenc* szótagu sort, mely a népköltészetben a legritkábban nyer alkalmazást. Ének-szövegnél legjobb ha 4 + 5 szerint megy, de eltűri az 5 + 4 szerinti beosztást is.

Az angyali | lelkek az égben
Az Ur Istent | ő felségében
Magasztalják | tiszta szentségben

179. dics. utolsó sorai a Gyűjteményben.

Atyai szódat | várom én is
A te háznak | küszöbén is

Gyűjtemény 68. lap 3. vers.

Mindezen példákból látható, hogy a magyar nemzeti verselésnél a 3, 4, 5 és 6 szótagu sorokon kívül, melyek egészen szabadon léphetnek fel, a következő ritmikus alakzatok találhatók, melyek az ének költészet természetével megegyeznek:

a 7 szótagu sorok ritmusa: 4 + 3

a 8 szótagu soroké: 4 + 4

a 9 szótaguaké: 4 + 5 vagy 5 + 4

a 10 szótaguaké: 4 + 4 + 2 vagy 5 + 5

a 11 szótaguaké: 4 + 4 + 3 vagy 5 + 6 vagy 6 + 5

a 12 szótaguaké: 6 + 6

a 13 szótaguaké: 6 + 7 vagy 7 + 6 vagy 4 + 4 + 5 (középrimmel)

a 14 szótaguaké : 6 + 8 vagy 8 + 6 (8 = 4 + 4 középprimmel)

a 15 szótaguaké : 8 + 7 (8 = 4 + 4 középprim)

a 16 szótaguaké : 5 + 5 + 6 (középprim) 6 + 6 + 4 (középprim).

Nem állítjuk, hogy minden az egyházi ének természetével megegyező ritmikai alakzatot felsoroltunk, azonban az 1890. program kimondván, hogy a magyar verselés ritmikai szabályai betartandók : az egyes verssoroknak a most vázolt ritmikai tagoltságot kell vala nyerniök. De mivel a dallamnak is, melylyel a szöveg ritmusának egyezni kell, megvannak a maga ritmikai szabályai, az meg éppen elengedhellen, hogy az ugyanazon dallamra irt szövegek egyformán legyenek ritmázálva : előbb a dallamok ritmusát kellett megállapítani, mit a ritmizáló bizottság teljesített.

A tájékoztatás szerint (72. lap) a bizottság „a megfelelő zeneritmikái képleteket a lassú népdalok egyes sorainak choralis alakzata után formálta ki“. Hogy mi módon, erre felvilágosítást a Tájékoztató nem ad, de a mintakul közölt alakzatokból látható, hogy a $\frac{4}{8}$ taktusban irt lassú népdal hangjegyzéseinek a pontozott nyolcad és a tizenhatod hangjegyeket egyenlő értékű (nyolcad) hangjegyekkel cserélte fel s végre az egyházi lassúbb, ünnepélyesebb mozgás feltüntetése végett a nyolcad hangjegyek helyett negyed hangjegyeket tett s a taktust $\frac{4}{4}$ -re változtatta. Habár ekként a hangjegyek időérzékileg csaknem mindenütt egyenlők lettek is, a ritmus megmaradt, kifejezésre jut az. bár szelidebb alakban a szöveg hangsúlyos szótagjaiban s az ezekkel fellépő hangsúlyos (jó ütemrész) zenei hangokban, mintsintén abban, hogy az éneklésben a hangsúlyos szótag és hangjegy előtt, önkéntelenül, minden tanítás nélkül a ritmus érzéséből kifolyólag, ritmikusan tagoltság áll elő.

Egynéhány kifogástalanul ritmizált énekekre és versre mutatunk reá s kérjük az olvasót, hogy ezeket a metszeteknek megfelelő hangsúlylyal énekelje is el, megfogja látni, mennyivel könnyebb és szebb ezeket a gördülékeny sorokat a régi dőcögős versek helyett énekelni, miközben — hisszük — a choralis magyar ritmusban való éneklés kellemetes voltát érezni fogja.

Énekek : Szivem megalázzván 189. Mi szent Atyánk 190. Kegyes Jézus 206. Hozsánna, hozsánna 252. Sirasd meg, sirasd meg 255. Szállj, szállj magasra 266. Szívünk ajkunk téged áld 273. Im nagy Isten most előtted 299. Rejtsd el értem megrepedt 300. Már egy hétnek 296. Im a bús telet 301. Mit sirassunk oh nagy Isten 310. Oh nagy Isten hiveidnek 311.

Versek : Lelkem azért még sem csügged 33. Ha elesnek ezer számra 74. Álmélkodva emlegetjük 157. Egek dicső teremője 212. Édes jele jóságodnak 212. Kétkedők, hitetlenek 256. Ha ránk köszönt a virradat 270. Isten őrzi álmunkat 293. De miképen fizessük meg. 304.

Minden dallamsornak tehát zenei ritmusa meglett állapítva, a nélkül mindazáltal, hogy énekeink egyházi jellege csak a légtávolabbról is veszélyeztetve lenne. Ezt különösen hangsúlyozzuk a több oldalról tapasztalt aggodalmakkal szemben, mik — ha nem csalódunk — azon téves felfogásból származtak, hogy a ritmizálás egyértelmű a dallamok elvilágiasításával, a choralis jelleg letörlésével, holott a ritmizálás egyházi stílusban is eszközölhető. Igenis a cél az, hogy templomi éneklésünk lendületes, ritmikus legyen, de ennek észrevétlenül, egészen magától kell jönni és bizonyosan meg is jön, ha az ugyanazon dallamra

irt szövegek egyformán, lehetőleg igen kevés hibával a szövegsorokban, általában magyarosan ritmizáltak lesznek. Mert ha a gyülekezet az ajkára adott szövegben édes anyanyelve nem tanított, hanem véreből levő ritmikus lüktetését érezni fogja, a dallamot önkéntelenül is a szövegben rejlő s a dallammal is megegyező ritmusban, de azért — ha ritmikus alakzatok helyesen vannak megválasztva — egyházi fogja énekelni. Igaz, hogy a nem magyar dallamok idegen alakzatuk, gyakran magyar ritmusba alig-alig szedhető motívumaik miatt teljesen a miénk nem lehetnek, de mindenesetre az is nyereség lesz, ha azok a mi geniuszunkhoz, érzésünkhöz és izlésünkhöz közelebb lesznek hozva.

És mi a gyűjteményt különösen azért tartjuk nagybecsű alkotásnak, mert benne és általa a nemzeti alapra való visszatérésnek iránya van megjelölve, sőt annak útja is már részben elegyengetve, megkészítve.

Ámde látjuk a mű hiányait, gyenge oldalát is s azok előtt szemet nem hunyhatunk.

A Tájékoztató 72-74. lapjain közölve vannak a különböző hosszúságú sorok ritmikusan alakzatai. Ezek közül a 8, 10, 12. számúak, mintsintén a 74. lapon levő első alakzat, hibás alakzatok, a 73. lapon felhozott azon egyszerű ok miatt, hogy a sormetszet a dallam taktusának közepére esik, a mi pedig feltétlenül kerülendő, mivel szöveg- és dallamritmusnak egymással egyezni kell és a metszet utáni hangsúlyos szótagoknak mindig az ütem legjobb részére kell esni, ez pedig — a mint tudjuk — a magyar dallamban is mindig a taktus első hangjegyére. Leghelyesebb azért ilyen esetekben az ódon ritmusú 5 és 6 szótagú metszetet hangjegyre két teljes taktusba osztani 3 + 2, illetve 3 + 3 vagy 4 + 2 szerint, a mikor az ötös vagy hatos metszet utáni hangsúly mindig a taktus első hangjegyére esik, a mint erre a 73. lapon levő második, ötödik és utolsó hangjegymintáiban példákat látunk. Épen ezért az öttagú (3 + 2) hattagú (3 + 3 vagy 4 + 2) sőt néha héttagú (4 + 3) caesurákban a markató (> vagy ^) jelének a második taktus első hangjegyénél kitétele nemcsak szükségtelen, hanem zavart okozó is.

Hibásan ritmizált dallamok :

8. zsoltár. Nem hibás, de a 11. szótagú sorok (1. 2.) a Tájékoztató 11. számú alakzata szerint, a 10 szótagú sorok (3. 4.) a 9. számú alakzat szerint lesznek helyesebben és szebben ritmizálva. (Szöveg 4 + 4 + 3 ; 4 + 4 + 2) Például hozhatjuk fel Szabolcskának 8. zsoltárját, mely Kovács Sándor „Kis Énekeskönyvé“-ben azóta jelent meg. Egy szép versszakát ide iktatjuk :

Ha a világ | remek voltát | csudálom,
Kezed nyomát | mindenütt ott | találok.
Az ég s a föld | csudák hosszú | sora
Ámulatom | véget nem ér | soha.

A 15. zsoltárnak 8 szótagú sorai a 6. számú minta szerint, 9 szótagú sorai a 7. számú minta szerint lesznek helyesen ritmizálva.

A 16. zsoltárnak 10 szótagú sorai a 73. lap második mintája szerint, 11 szótagú sorai pedig a 73. lap ötödik mintája szerint lesznek helyesen ritmizálva.

23. zsoltár. A 11 szótagú sorok a 73. lap ötödik alakzata szerint igazítandók a szövegek kedvéért.

32. zsoltár. A 10 szótagú sorok a 73. lap második mintája szerint, a 11 szótagú sorok a 73. lap ötödik mintája szerint alakítandók a szövegek kedvéért.

50. zsoltár. A tiz szótagú sorok $5 + 5$ szerint ($3 + 2 + 4 + 1$), a 11 szótagú sorok a 73. lap ötödik mintája szerint ritmizálандók a szövegek kedvéért.

90. zsoltár. A rimelő sorokat ritmus tekintetében is egyeztetni kell.

92. zsoltár. Csak az 1, 4, 5, és 8. sor jó a többi hibás.

116. zsoltár 3. sora jó, ugyanígy ritmizálандó a 2. sor is, míg a 10 szótagú 1. és 4. sor a 9. számú minta szerint.

43. dicséret. A 2. és 3. sor hibás. Ilyen ritmus ($3 + 4$) a lassú magyar népdalokban sem zeneileg sem szövegileg nincs.

65. dicséret. A 1. és 2. sor a 73. lap második mintája szerint, a 3. és 4. sor $5 + 4$ ($3 + 2 + 3 + 1$) szerint igazítандó ki.

74. dicséret. A 3. sor a 11. számú alakzat szerint igazítандó ki s e szerint alakítандók a 169. és 319. lapon levő szövegek 3. sora is. Vagy a 169. lapon levő szöveg kedvéért, mely a mai énekeskönyvből változatlanul vétetett át, (öt versében a 3. sor ritmusa: $6 + 5$.) a dallam 3. sora a 73. lap utolsó hangjegypéldája szerint igazítандó. A 7. szótagú 5. sor hibás az 5. számú alakzat szerint igazítандó ki, mert $3 + 4$ szerinti ritmus a lassú magyar népdalokban sem zeneileg, sem szövegileg nincs, a 7. tagú soroknál ($4 + 3$) a második metszet, még refrénnél is gyakran elmaradhat s akkor a refrén 7. tagú metszet lesz.

75. dicséret. Első sora („örül“ helyett jobb „örvend“) a 73. lap második hangjegypéldája szerint, 11 szótagú utolsó sora pedig ($5 + 6$) a 73. lap ötödik mintája szerint ritmizálандó.

71. számú dallam. 3 első sora összevonandó $4 + 4 + 4 - 2$ szerint, mert ez: „Szükölködünk nagy mértékben segedelmed nélkül“, szintugy a szövegben, mint a dallamban 14 szótagú (hangjegyü) sort képez, melylyel az után következő szintén 14 szótagú sor (Reménykedünk örök Isten, te légy segítségül) nemcsak a sor végén, hanem közbül is a 4-es metszeteknél rimel, mi által a 14 szótagú soroknak ritmikus tagoltsága ($4 + 4 + 6$) még inkább kiemeltetik s érezhetővé válik. Az ezután következő két rövid sor (Dicsérhessünk és lehessünk $4 + 4$) egy sorba vonandó a 8 szótagú soroknak 6. számú mintája szerint, mivel ezen 8 szótagú sor ($4 + 4$) a nemzeti versidomban előfordulni szokott, ugynevezett szabad sor középpimmel, azon különbséggel, hogy utána nem visszatérő rimes egy sor, hanem egymással rimelő két sor következik. Kár volna ezen gyönyörű nemzeti alakzatot a dallam helytelen ritmizálásával kiforgatni eredeti szépségéből.

1. számú új dallam. Hét szótagú sorai az 5. számú alakzat szerint igazítандók ki a fent előadott ok miatt.

2. számú új dallam. 9 szótagú sorai a 7. számú minta szerint igazítандók ki. Mert bár lassúbb menetű népdalaink (Nem szól a tilinkóm, elhasadt. Hortobágyi pusztán fű a szél) vannak ezen alakzatra ($4 + 2 + 3$), de ezen alakzat ritmikai szerkezeténél fogva inkább a tánc alá való olyan lassú menetű népdaloknak felel meg, melyet akár a lassú, akár a gyors magyar tánca lehet alkalmazni, sőt ilyen alakzatú népdalaink élénk és gyorsabb menetűek, például: „Jaj de sokat áztam fáztam stb.“ A 2. számú dallam 2. első sora teljesen egyez ezen gyors népdalal: „Eger várba dob-dob-dobolnak, Nagy dolga van ott bent Dobónak“ ritmusával sőt még dallamával is, miből látható, hogy a kilences soroknak kifogásolt ritmusa ($4 + 2 + 3$) tudva vagy

öntudatlanul gyors népdaltól vétetett. Azért javasoljuk — ha ugyan ezen dallam felvétetik — a 9. szótagú sorokra a 7. sz. mintát, hogy így azzal, a gyorsabb menetű népdallal való megegyezés némileg el lesz tüntetve.

13. számú új dallam. Kilenc szótagú sorai a 7. sz. alakzat szerint igazítандók dallammenetileg is a szövegek kedvéért.

Általában megjegyezzük, hogy az ódon ritmus alakzatokat némely dallam kiigazításánál csak a gyűjteményben levő jó szövegek kedvéért hoztuk javaslatba s inkább szeretnők az ódon ritmust, mely a mai ritmus érzéknek már meg nem felel — teljesen mellőzni.

Térjünk át a *szövegritmikai hibákra*. Ezek két csoportba oszthatók.

1. Midőn a szöveg a dallamtól következetesen és tervszerűleg eltérően, ennél fogva ellentétesen van ritmizálva. Ez tapasztalható a 16, 15, 23, 24, 35, 50, 84, 103, 119 zsoltárra 65. és 74. dicséretre, 95. sz. dallamra irt több szövegnél. A részletezést mellőzzük.

2. Midőn a szövegsorokban nincs meg a metszet és értelmi tagoltság. A gyűjtemény áll 11,255 verssorból, melyből a 7 szótagnál rövidebb sorokat (1556), melyek metszetet nem kívánnak, leszámítva, marad 969 sor.

Ebből esik:

az I. részre	3432	sor, jó	2931 (86%)	, rosz	501 (14%)
a II. „	670	„	563 (85%)	„	107 (15%)
a III. „	2486	„	1975 (80%)	„	511 (20%)
a IV. „	798	„	724 (90%)	„	74 (10%)
az V. „	2313	„	2154 (94%)	„	159 (6%)

Összesen: 9699 sor jó 8347 (86%), rosz 1352 (14%)

Ebből látható, hogy legjobban (94%) vannak ritmizálva az egészen új énekek (V. rész), leggyengébben (80%) a régi dicséreték átdolgozásai (III. rész). Átlagos számítással jó 86%, rosz 14%. Ha a belső ritmust (értelmi tagoltság) nélkülöző sorokat is a kifogásolandók közé számítjuk — (már pedig minden külsőleg jól ritmizált négy sor közül egy belső ritmus híján van), akkor a hibátlan ritmusú sorok százaléka még alacsonyabba száll.

Ilyen tömeges hiba mellett, mely a ritmikus éneklést folyton zavarja és akadályozza, az a cél, hogy „gyülekezeti éneklésünk elevenebb, nagyobb buzgóságra serkentő és építő hatása lesz,“ nem lesz elérve, hanem el lesz érve az, hogy maga a ritmizálás és a nemzeti alapon való énekköltészet compromittáltatik s azon igen tiszteletreméltó és nagyérdemű férfiak, kik a nemzeti alpra való visszatérés mellett agitáltak, a *fél munkával* ellenkezőjét érik el szándékuknak s épen magát a tervet és célt teszik a közvélemény előtt hitelvesztetté.

Mi a toldozásnak és foldozásnak nem vagyunk barátai. Mit is mondott Megváltónk? „Senki nem foldja új posztó folttal be a régi ruhát, mert annak új posztó foltja a régi ruhát megszakasztja és azután nagyobb szakadás lesz rajta. Sem pedig az új bort nem töltik régi tömlőkbe, mert elszakadoznak a tömlők, és a bor kiomol, a tömlők is elvesznek, hanem az új bort új tömlőkbe töltik és mindenik megmarad.“ (Máté 9. r. 16, 17. v.) Nézetünk szerint a mostani énekeskönyv reparátusával, sőt annak egy teljesen új irányban való átdolgozásával, mindig csak olyan munka áll elő, mely senkinek sem kell közhasználatra való befogadásra számot nem tarthat. És az igen természetes. Egyik többet, másik kevesebbet kíván, egyik nem fél semmi újítástól,

másik a néptől megszokott szöveg átforgatása, a régi énekeskönyvnek használatból kivétele miatt egyházi ránkódásoktól tart. Ez az oka annak, hogy kivitelben az énekügy évtizedek óta dülőre jutni nem tud, sőt most az ó és új összekavarásával labirintba jutott.

Ezen labirintból csak egy ut vezet ki. Maradjon meg a mai énekeskönyv a további közhasználatban, de e mellé szerkesztessék egy, nemzeti alapon, a mai fejlettebb izlés és követelményeknek megfelelő, teljesen hibátlan új énekeskönyv, melynek készítésénél és összeállításánál az énekügyi bizottság szabadditassék fel a mai énekeskönyvhöz kötöttség minden korlátaiból. Az új énekeskönyv is adassék át a templomi közhasználatra s abból az abszolút becsü énekek az iskolákban taníttassanak. Ha az új énekeskönyv jó, szép és hibátlan lesz, önmagától fog utat törni gyülekezeteinkbe s a régít lassan kiszorítja a közhasználatból. Ilyen nagy jelentőségű ügyet erőszakolni nem tanácsos, bizni kell valamit az időre, a vallásos egyháztagok érzületére, a közvélemény kialakulására is, különösen a mai korszakban, midőn templomba járó, énekelni szerető vallásos népünkben a kedvetlen érzés felköltésétől, a templomtól való elidegenedés előidézésétől a legnagyobb mértékben óvakodni kell.

Mielőtt azonban javaslatainkat pontokba szedve előterjesztenénk, megjegyezni kívánjuk, hogy kifogásunk van néhány zsoltdallam zenei előjegyzése ellen. A régi egyházi hangnemekben mozgó zsoltdallamokat kizárólag a mai dur és moll hangnem előjegyei szerint jegyezni, tévedés. Különösen nagy ellenmondás származik, ha a mixolidiai dallamok dur s a dóri dallamok moll hangnem szerint előjegyeztetnek. A gyűjteményben pl. a 19. zsoltdár, melynek dallama mixolidiai hangnemű (kis heteddél) d alaphangon dur szerint két kereszttel (fisz, cisz) előjegyeztetvén a második keresztnak (cisz) hatását a dallam folyamán feloldó jeggyel mindenütt meg kellett semmisíteni. Méltán kérdezheti a figyelmes szemlélő, mi szükség van a második kereszttel kiírására, ha ez a dallamban soha sem érvényesül? Az 50. zsoltdár dallama meg doriai hangnemű (nagy hatód) levén, miután az a gyűjteményben e moll szerint egy kereszttel előjegyeztetett, a dallam folyamán minden egyes c hangot külön külön cisz-re kellett emelni. Ismét kérdezheti a figyelmes szemlélő, hát itt miért nincs kitéve a második kereszttel (cisz), mikor a dallamban mindig cisz (soha sem c) fordul elő? A 19. zsoltdárt azért egy kereszttel, az 50. zsoltdárt pedig két kereszttel kellett volna előjegyezni. Az 5, 8, 128, 137, 143 és 148. Doriai hangnemű zsoltdárok d alaphangra helyezve igen helyesen előjegy nélkül állanak a gyűjteményben, miért nem így állanak a szintén dóri 33, 90. és 92. zsoltdárok is?

Nem helyeseljük azt sem, hogy a dallamok a nép által gyakorlatba vett hangbővitésekkel vagy félhangeltérésekkel hangjegyeztettek. Ez alkalmas arra, hogy az eredeti dallamok hitelessége iránt kétséget támaszson. Szerintünk helyesebb, ha a dallamok a régi hangjegyzések után eredeti tisztaságukban jegyeztetnek, e mellett alkalmas módon a megszokott hangbővitéseiket is lehet jegyezni. Vagy ha már a dallamok a szokásos félhangeltérésekkel iratnak, megfelelő helyeken az eredeti hangokat is jelezni kell. Az eredeti hangoknak kritikai megállapítását már elodázhatatlan szükségnek tartjuk, mert előbb utóbb oda jutunk, hogy a hány gyülekezet, annyiféleképp változtatgatják a dallamokat, sőt az egy ugyanazon gyülekezet tagjai is két-

féleképpen énekelnek egyes hangokat, a miből azután éktelen dissonantia szokott előállni. Az új énekeskönyv kiadásánál erre különös gondot kérünk fordítani. Külföldön nagy kegyelettel vannak a régi dallamok iránt s szigorúan őrökdnek azoknak eredeti tisztasága felett.

Mi lesz a gyűjteménynek sorsa, ki tudná előre megmondani? Mi sok értékes és felhasználható anyagot látunk benne, de távolról sem merjük állítani, hogy egy korszerű egészen megfelelő, mostani énekeskönyvünket mindenben pótló új énekeskönyv teljes anyaga megvolna benne. Sok hiánya, fogyatkozása van még, melyet javítani s pótolni kell, de egy nemzeti irányban való egészséges tovább fejlődésnek alapvető munkájaként már jelen alakjában is elfogadjuk.

Addig is, míg a gyűjteményből s az ezután szerzendő énekekből új énekeskönyvünk egybeszerkeszthető lesz, javasoljuk:

1. Vegye még egyszer az énekügyi bizottság tüzetes bírálat alá a régi dallamokat s állapítsa meg a végleg meghagyandókat.

2. A dallamoknak ritmikai hibáit igazítsa ki.

3. Mondja ki, hogy csak olyan szövegeket fogad el bírálatra, melyek a választott dallam ritmusa szerint készültek.

4. Adja közre külön füzetben a versalakzatokat és rimképleteket (hangjegyzés nélkül is lehet), jelezvén a sorok ritmikai tagoltságát, valamint a dallamok jellegét érzelmi hatását is. A jelzés p. l. lehetne így:

84. zsoltdár, magasztos dur.

8 8 9, 8 8 9, 8 8.

8 = 4 + 4; 9 = 4 + 5.

33. zsoltdár, lendületes moll.

9 8 9 8, 6 6 5, 6 6 5

9 = 4 + 5; 8 = 4 + 4

179. dicséret, magasztos dur

14 14, 9 9 9

14 = 6 + 4 + 4; 9 = 4 + 5.

5. Döntsön a felett, hogy a zsoltdárok válogatva, csekély változtatással a Szenci-féle odon és ritmustalan szöveggel vagy egészen átdolgozva, ritmikus szöveggel vétessenek-e fel az új énekeskönyvbe? Előbbi esetben a zsoltdárok együttesen külön helyet nyerhetnek az új énekeskönyvben, utóbbi esetben jobb, ha tartalmuk szerint a többi énekek közé beosztatnak.

6. A legszigorubb bírálattal válassza ki a bizottság a III, IV, és V. rész énekei közül azokat, melyek csekély igazítással vagy azon módon az új énekesbe felvehetők. A kiadandó füzetecskében, mely kívántra mindenkinek megküldendő, adjon biztos tájékoztatást, hogy milyen énekekre van még szükség. (Ünnepi, alkalmi).

7. Engedje meg az énekszerzőknek, hogy dallamtól függetlenül, szabadon választott, de mindenesetre magyar formában is készíthessenek éneket. Alkalmas vers formákat maga a bizottság is jelölhet, készíthet és ajánlhat.

8. A szabad formában készült és elfogadott szövegekre készítesen nyílt pályázat útján új dallamokat.

A pályanyertes dallamokra azután újabb énekek szerezhetők. Igyekezzenek a bizottság minél több magyar dallamot s magyar dallamra irt ritmikus éneket felvenni, hogy ezeknek száma már most tulsulyra emelkedvén, az idegen dallamokat lehetőleg háttérbe szorítsák s előkészítették az ut leendő énekeskönyvünkkel arra, hogy a majdan azután szerkesztendő legújabb énekeskönyv teljesen magyar nemzeti karakterű legyen szövegben dallamban.

9. A kevésbé kedvelt régi dallamok helyett is, (63, 75, 76, 144, 173. dics.) készítsenek új dallamokat.

10. Az egyházi lapok nyissanak állandó rovatot az énekügynek, hogy ez a kérdés mindaddig, míg végbefejezést nem nyer, felszinen tartassék.

Összefogva, egyesült erővel, tervszerűleg és céltudatosan, egyetértéssel, szelidség és alázatosság lelkével munkálkodva 4—5 év alatt az új énekeskönyvet meg lehet teremteni. Hiszen a gyűjteményből is láthatjuk, hogy van munkaerő, s a mi fő vallásos költői ihlet. Azonban nem 8 vagy 10, 15 vagy 20 ember munkájára, hanem az összes hivatott erők sorakozására, buzgó tevékenységére, lángoló lelkesülésére van szükség. Mig ezt nem látjuk, addig egy maradandó becsü magyar református énekeskönyv. létre jövetelében nem bizunk.

Trias.

A „Kálvinista Róma“.

Az a szívós és kiméletlen harc, mely a szeretet vallásának egyes felekezetei között századok óta dul, a mely különösen a Róm. katolikus és Protestáns egyház között korszakonként lángra lobbanva emészt fel Krisztus vallásának erkölcsi fundamentumát — a szeretetet, méltán ejt gondolkozóba minden olyan embert, a ki a világi élet nagy ellentétei felett elmélkedésre hajlandó.

Hiszen talán az volna a keresztyén szeretetnek alapelve, hogy imádja az Istent mindenki „a maga módja szerint“ és mégis épen ez a „mód“ az, melyből a felekezeti harc ősforrása felfakadt. A tiszta elvi harc, melyet Luther a róm. kath. egyház papságának botránykozató visszaélései miatt a hit élet megtisztításának Krisztusi célzatával annak idején megkezdett volt s a melyet a nagy reformátorok önfeláldozó lelkibátorsággal folytattak vala, az emberek gyarló és bűnös volta miatt elfajult. A hatalmon lévő s hatalmát féltő róm. kath. papság a világi hatalom biztosítására törekedve, a vakbuzgóság fanatismusának harcba vitelével irtó háborút kezdett, folytatott és idézett fel minden ellen a mi Krisztus vallásának erkölcsi alapokul szolgált.

A harc századok múltán más alakban még ma is folyik; folyik és pedig a harcban álló feleknél egészen különböző célzattal és egészen különböző sőt egyenlőtlen fegyverekkel. A cél a róm. katolikusoknál ma is a régi: a Clerus világi hatalmának fenttartása; a fegyver a fel nem világosodott tömeget uraló szertartásbeli misticismus, az az által istápoltt vakbuzgóság s az ebből felburjánzó fanatismus. A cél a protestánsoknál az uralkodó egyház papuralmi támadásával szemben az önvédelem; megvédése annak az egyháznak, mely négyszáz esztendő óta bástyája a szabad gondolkodás, felvilágosítás által megtisztult hirnek és a szemképráztató szertartásbeli ceremonia nélkül való egyszerű, lelekben és igazságban történő isten-imádásnak. Megvédése különösen itt Magyarországon, annak az egyháznak, mely szervezésében, alkotó elemeiben a történelmi küzdelmek

folyamán a magyar politikai szabadsággal összeforrt s a magyar alkotmánynak a nehéz időkben egyik leghatalmasabb védbástyája volt és a mely, ha netán ismét nehéz idők jönnének, ismét azzá lehet. A fegyver a protestánsoknál a szabad vizsgálódás, a templomi beszédek felvilágosítása, ez által a hitbuzgóság ébrentartása; a dicső mult nemes küzdelmeinek emlékéből táplálkozó protestáns öntudat s ennek ikertestvére a hitbuzgóság.

A harc folytatás istápoló erőforrásai amott a vallás „uralkodó“ volta, a papi vagyon és az erre támaszkodó világi tekintély; emitt — az összetartás erkölcsi ereje volna; annak kellene lennie.

Az összetartás erkölcsi ereje. Ebben lenne a mi erőnk. De hányszor kell sajtó kebellet látnunk e helyett a belviszályt, mely erőnket emészt!

A protestáns egyháznak széles alapokra fektetett önkormányzati szervezete, a fennállásnak egyik legerősebb oszlopa; azonban nálunk Magyarországon e pártoskodó nemzet kebelében megvan az a hátránya az önkormányzatnak, hogy a világi politika pártszennvedélyének megnyitja az egyház kapuit s ezzel az egyházi élet legerősebb szervezeti kapcsolatának az összetartásban rejlő erőnek forrását gyengíti meg. A közelmultban, a midőn hazánkban erős pártpolitikai ellentétek és ellenségeskedések mérgezték meg a közéletet, ez ellentétek betörték a ref. egyház területére is, és tatárjárásként dultak fel egyházi életünk egész területét. Elszomorító volt látni, mikor kerületi főgondnokul nem olyat kerestek a kit egyháza körüli kimagasló érdemei ország-világ előtt arra érdemesítették; hanem olyat a ki 48-as; papot ha választottak, nem azt nézték, hogy van-e a pályázónak valódi lelkipásztori hivatottsága, hanem azt hogy melyik politikai párthoz tartozik.

Ha a pártpolitika ily vakká teheti az egyház érdekeire nézve annak fentartóit és vezetőit; lehet-e csudálkoznunk azon, hogy egyházi életünkben helviszályok dulják szétt létalapunkat, az összetartást, mely a nagy harcban egyedüli erőnk! Lehet-e csudálkoznunk, hogy a mi büszkeségünknek Debrecennek, a kálvinista Rómának tüzhelyén is felhangzik a jajszó: Öröködbe Uram pogányok jönnek!

De feledjük a multat s okulva annak hibáin és mulasztásain s e hibák és mulasztások súlyos következményein, tekintsünk bizalommal a jövőbe s vegyük örvendetes és a jövőre nézve biztató tudomásul azt, hogy a jelek szerint a debreceni egyház, ez a mi féltett végvárunk is tudatára ébredt annak, hogy ő a nagy harcban nagy erősségünk csak úgy lehet nekünk, ha a politikai pártoskodás, a mi csak belviszályt keltett és zuditott reánk, visszavonul az egyház életéből s helyét átengedi a — cura pastoralisnak.

Mindenesetre örvendetes jel, hogy az egyházmegye és a debreceni egyház közötti eddigi kivételes és csak erőnket ellensúlyozó viszony immár törvényesen rendezve van. A debreceni egyházmegye buzgó esperese kötelességéhez hiven a mult évben már a debreceni egyházban is megtartotta a canonica visitatiót; s a mily tapintattal teljesítette igen igen kényes és nehéz feladatát segítő lelkész társaival együtt, ép oly lelkiismeretes számadást adott be arról az egyházmegyének.

Örvendetes jel, hogy e jelentésnek intézkedést igénylő pontjait az egyh. megyei közgyűlés is a lehető legnagyobb előzetekénységgel tárgyalta; a debreceni egyház jelenlévő képviselőinek felvilágosításait készséggel s nem kismértékű engedékenységgel fogadta el még ott is, a hol eme felvilágosítások — szigorú tárgyalagos-

sággal véve — erősen vitathatók lettek volna. Nagy szolgálatot tett ezzel az ügynek az egyházmegye és annak kiváló egyházi elnöke az esperes, mert csak az annyira várva-vart békét és az összetartást munkálta vele s bebizonyította azt is, hogy balvélemény és elfogultság azt tételezni fel róla, hogy a vizsgálatból eredő észrevételeit más vezette volna, mint a szigorú kötelességérzet és az egyetemes egyház java.

A közeledés útja ime meg van törve s a debreceni egyház hangadói le tudják venni az elfogultságot, mely a hosszú és kiméretlen ellenségeskedés alatt egész természetesen erőt vett rajtuk s az egyházmegyének vezető egyéneiben nem ellenséget akarnak keresni, hanem ugyaneleg *nemes* célra törekvő barátot találni s ha ugyanezt teszik azok is, a kik netán a másik részen is elfogultak: akkor a kálvinista Róma fényes büszkeségünk és erős várunk marad.

Szuyogh Szabolcs.

Személyes kérdésben.*

Mottó: *Multi rixantur saepe de lana caprina.*

Nagytisztelétü Szerkesztő Ur!

Mélyen tisztelt olvasó közönség!

Személyes kérdésben kérek szót. Remélem, nem tagadják meg

Mindenekelőtt igaz és mély sajnálatomat fejezem ki a fölött, hogy — persze-persze! — az én kalamárisom nem a Luther atyáé. Hiszen ime, nem hogy örökre elkergettem volna ama bizonyos mumust, sőt — őh fátum! — kalamárisom nyomán immár *pápát* lát bennem Szűk Károly barátom. Vigasztalhatlan volnék, ha nem nyugtatna az a tudat, hogy mint sok mindennél, úgy itt is a látókör határoz, ez pedig tudvalevőleg némelyeknél örvendetesen *tág* és *széles*, ellenben némelyeknél, eléggé nem sajnálhatólag, meglehetősen *szűk* szokott lenni.

Mindamellettt saját reputációm, no meg talán az én különben kedves és jó barátom megnyugtatósa kedvéért ezennel kijelentem, hogy *pápanak*, pláne *infalibilis pápanak* soha egy pillanatra sem éreztem és tudtam még idáig magamat. Azt hiszem, hogy nem is fogom soha. Mert hát mihaszna is! Hiszen még abban az esetben is, ha pápai allurókkal lépdegéltem volna idáig, örökre, véges-végképpen kiábrándított volna most az én különben kedves és jó barátom, a kiben — szegyen nem szegyen, már csak kimondom — roppantul csalatkozám. Csalatkozni pedig — sajna! — *közemberi* és nem *pápai* dolog. Ergó végképpen konstatálható hogy: *elég szerencsésnek érzem magamat pápanak nem lenni.*

Ekként végezvén pápai mivoltatlanságommal (kegyelem nekem e kegyetlen szóért!) jelentem, hogy a mi csalatkozásomat illeti, ez abban határozódik pro primo, hogy: az én egyébként kedves és jó barátom azt vette ki az én közönséges isteni tisztelétünkről szóló soraimból, mintha én egyáltalán a velem nem egy nézetben lévő lelkésztársaimat tartanám *impossibile individuumoknak*. Ez pedig — az én cikkemből nem olvasható ki.

Mert valójában én ezt írom: „Egy lelkész, a ki beharangoztatott és nem nyul palástja után, hogy fel-

* Utolsó cikk ebben a kérdésben. A vitát tovább mérgecsíteni nem engedhetem. Ez az én végső szavam is. Értsétek meg. Szerk.

öltvén azt a templomba menjén: egy hallatlan, egy képtelen, egy impossibile individuum gyanánt tünt föl”. Nos, ezt az én legsajátabb benyomásom után szerzett megnyilatkozásomat ne sziveskedjék az én különben kedves és jó barátom úgy általánosítani, mintha ez az én velem ellenkező nézetben lévő lelkésztársaknak a dehonestatiója lenne. Mert a *legtágabb*, vagy akár a *legsűkebb* körü exegétálás mellett is nyilván van itt, hogy csak bizonyos negatív *cselekedetü* lelkipásztor *tünt föl* előttem *impossibile individuumnak*. Ugyan hogyné tünt volna föl? . . .

Ime:

A harera hívó trombitát megfuvják s egy — mondjuk — tábornok megse mozdul sátra belső kerevetéről, pezsgőzik tovább nagy eleganciával. Ez a szeretetreméltó (!) tábornok cimborá nemde *impossibile individuum*? S ugyan miért mutatnék több ily szeretetreméltó tábornokra. A közélet terén, az exponáltabb helyre állított individuumok, a köznek szolgálatára hivatott egyedek mind megannyian ilyenmü *tisztek*, már alsóbb, vagy felsőbb ranguk, de *tisztek*, mert reájok bizonyos *tisztnek*, bizonyos kötelességnek időhöz kötött elvégezése, megeselekedése vagy bizva. Ha itt a cselekvés órája, és ezeknek a közéleti munkásoknak kisebb gondjuk is nagyobb annál, hogy helyökre sietve munkájukat hiven és lelkiismeretesen végezzék: *impossibile individuumok*.

A Beöthy László-féle ügy közelebbről felszínre került egy fázisa, a mikor t. i. kipattant, hogy míg a nemzeti színház rostrumán a Shakespearai vagy más klasszikus darabokat jelenítik, az igazgató ur egyes művészekkel a társalgóban üti az *alsó*: mély felháborodást keltett országszerte. S bizony nemcsak a bírói ítélet, de a közvélemény is kimondá, hogy azok a különben jó urak (!) a kik így cselekesznek: *impossibile individuumok*.

Tessék alkalmazni a példát. Beharangoztatok én; nyulnom kellene palástom után: nem teszem; nem mert leköt vagy a kártya, vagy a kora reggelbe átnyuló dinom-dánom, vagy a megszokott, elpuhító lustaság, vagy a . . . mit tudom én még mi más privát passió *impossibile individuum* vagyok az én különben kedves és jó barátom *dacára* is. Igenis: az ő *dacára* is. Mert én *reám* azt a hatást gyakorolja az a negative romboló cselekedet. S az ez iránti meggyőződésemet főtartom, minden rettegés nélkül, a nélkül, hogy remegnék attól, hogy esetleg ellentétbe helyezem magamat lelkipásztor társaim egész seregével. Ennek pedig egyszerű indítéka az, hogy *férfi* vagyok és nem *lágymosó*; annál fogva ha meggyőződést szereztem valami felől, kimondom alkalomadtán . . . si fractus illabator orbis. Mert az elvek árán való népszerűséget nem kerestem, nem is keresem soha.* Valamire való embernek a meggyőződése, és ennek mikénti nyilvánulása formálja ki a karaktert, az egyéniséget. Az ekként nyilvánuló karakterben, egyéniségben erő van s nem pulyaság. Az egyéniségi erők pedig *onnan felül* és nem *innen alulról* tápláltatván többet hatnak a köz előmozdítására, mint egész nagy tömegek *lágymosósága*.

Hogy a fentebbieket minapi cikkelyeimben nem fejtettem így ki, annak egyszerű oka az, mert azt tanulm Montesquieutól, hogy: „nem kell elmondani mindent, s a mit mondunk is, csak azért mondjuk el, hogy az olvasó gondolkozása ébresszessék“.

* Piszkos kenyér az, jellemtelenek eledele.

Mit tudtam én, hogy az én különben kedves és jó barátom nem gondolkozik az általam mondottak föltött hanem egyenesen csak tollat ragad s *kikürtöl engem pápának*.

Pápának. Pedig — ismétlem — csalatkozó ember *vagyok* én is, mint annyi meg annyi véges embertársam. Hiszen ő benne is csalatkozám pro secundo abban a részben is, mert nem tettem föl fölöle a priori hogy a szabad vélemény nyilvánítást holmi sötétben röpködő *bagoly* módjára leuhogja. S ime azt eszeleksi velem szemben, holott tudhatná az én különben kedves és jó barátom, hogy ma már — hála Istennek! — sentire quae velis, et quae senties dicere licet.

Erre a *leuhogásra* bizony nem szolgáltam rá, már csak azért sem, mert én a tisztességes elédvéleményt mindig respektáltam. Ezt megmutattam most is azzal, hogy például a *Jakucs* tisztársunk és barátunk véleményét, a mit pedig az enyémtől széles és mély árok választ el *honorálok* azzal, hogy távolról sem kisebbitem. Csak annyit vagyok bátor megjegyezni reá, hogy: a vezérlő ideálhoz én szívósabban ragaszkodom, mint ő. Azaz: a mindnyájunk által szolgáltni kívánt magasabb ethikai és vallásos érdekeket én teljesen fölibe helyezem a közfelfogás által helyeselt gyakorlatnak, míg ő utóbbinak a kedvéért compromistumra hajlandó.

S jól esik nekem tudnom azt, hogy e tekintetben nem állok egyedül, sőt e velem közlött szóbeli és írásnyilatkozatokból ítélve, Istennek hála! jóval többen igyekeznek követni az én előttem lengő lobogót, mint a hogy egyelőre gondolni mertem volna.

Sokat mondhatnék még. De nem akarok a türelemmel visszaélni.

Még csak egy pár szót.

Én cikkeim rendén distinguáltam. Distinguáltam a minden belső hivatás nélkül, csupán kenyérkereső — és a tisztókat jó kedvvel, valódi animóval, a magas cél iránti olthatatlan lelkesedéssel szolgáltni törekvő lelkészek között. Amazokra erős szavakat mondtam, de nem ám személyi okokból, egyének üldözése okáért, mert egyéneket üldözni soha sem volt legkisebb hajlandóságom sem. *Kimetszeném testemből azt az igt, a melyik egyének üldözésére sarkalt volna, vagy sarkalna valaha.* Ügyet szolgáltam, szolgállok mindig, de nem görbült háttal, hanem fölemelt fövel. Ügyet, a mely lelkemhez van forrva teljesen s a melyért ha kell szenvedni is kész vagyok.

Lelkésztársaim másik részéhez az atyafiságos bizalom mélységével igyekeztem szólani, hogyha talán „a körülmények nyomasztó hatása alatt enervációra hajlandók, egy kissé fölviillanyozzam őket. Magamról tudom: mily jól esik az, ha netaláni csüggettségünk óráiban szívünkhöz szól a bátorító szózat: ne féljete, nem vagytok egyedül! Csak vigyázzatok és imádkozzatek! Föl a munkára, győzelmünkkel. Előre a Jézus Krisztus nevében! . . . S hogy nem egy lelkésztársam így vette, tehát jó neven vette atyafiságos szavaimat: azt bármikor igazolhatom.

Azok a lelkésztársaim tehát átlátják, tudják, hogy nem hitvány *kirohanás* céljából (a mivé devalválni igyekszik az én különben kedves és jó barátom a cikkeimben mondottakat) — irtam, a miket irtam; hanem az együttérzésből és gondolkozásból következő tetterősebb munkálkodásra jóakaratu serkentés céljából, és nemes idealizmustól vezéreltetve. És ez az idealismus engem nem fog nyugton hagyni soha, míg szívem végsőt nem dobbau: Nem mert teljesen át vagyok hatva

attól az igazságtól, a mit Bernáth István, ez a nagy-szívü budapesti kálvinista uriember oly gyönyörűen fejez ki eme szavaiban: „Kétségtelen, hogy egy nagy, de nehéz és fárasztó munka áll előttünk. Az élet elmulik így is, úgy is, s a jobbakkal talán nem lesz lehetetlen megértetni, hogy többet ér, ha a rendelkezésünkre álló időnek egy részét nemes célok szolgálatában használjuk fel, mintha divatos frivolitásnak hódolva leéljük napjainkat, igaz cél és becsülésre méltó ideálok nélkül.“ (Prot. e. és isk. lap. 1902. 10. szám.)

Mindezeknekutánna bármit tartson is a mélyen tisztelt olvasó közönség az én különben kedves és jó barátom felém irányított cikkeje felöl az engem aggasztani nem fog. Ám arra kérek mindeneket, hogy az én minapi cikkeimben mondottakat ne tartsák egyéneknél, mint a Malách-féle kakas szavának, jól tudván azt, hogy:

„Nem a kakas szavára kezd viradni,
De a kakas kiált, mert hogy virad.“

Virad, mert viradni kell magyar kálvinista egyházunkban közistenítészetünk gyakorlása szempontjából is.

S végül — mert egyáltalán semmi kedvem, óhajom és akaratom a mottóban jelzett *sokak* közé számláltatni — azzal végzem én is, hogy a békesség és szeretet Istene tartsa egybekötözve lelkeinket ma és minden időben.

Irtam Nagyrábé, 1902. ápril. 11.

F. Varga Lajos.

TANÜGY.

Vegyes vagy osztatlan iskola-é ott, hol 2 tanerő működik?

Alapjában véve igen szép magasztos intézmény a mi presbyteri rendszerünk. Az egyes egyházak számaránya szerint kisebb-nagyobb lelkes sereg lelkész vagy lelkészek vezérlete alatt lángol, buzog Krisztus szent igazaiért. Egy értelemmel, egy akarattal viszik előbb-előbb az egyház szent érdekeit, ott van előhaladás, van virágzás. Van a Megváltó szent örökségén Istennek áldása. Így lebegett ez dicső emlékében köztünk élő nagy reformátorunk Kálvin lelkében.

Hogy ne volna — hogy e kifejezéssel éljek — utálatos a hierarchia, kivált azon terjedelemben hova az a római egyházban VII. Gergely utódai alatt fejlődött, a mikor azon egyház „látható fejei“ valóságos ember istenítés tárgyai lettek. De a nélkül, hogy a nagy Sinay kedvenc vágyait ohajtanám is egyházunkban életre keltetni, nem tagadom, hogy egyházunk mostani közigazgatási kormányzatát — a *legelső forumon, az egyes egyházakban* — nem tartom a legszerencsésebbnek. Erősebben külön választanám a szellemi ügyeket az anyagiaktól. Az előbbinek intézésében nagyobb befolyást engednék lelkészeknek s tanítóknak, viszont az anyagiak inkább a szigorú ellenőrzést hagynám lelkészek kezében. Ezt is csak azért, mert bizony lehetnek egyházak, hol egyedül a lelkészek erkölcsi ereje nyújt kellő garantíát az egyházi vagyonok megőrzése, sőt gyarapítására nézve.

Egyházi felsőbbsegeinknek meg pláne szélesebb jogokat, olykor határozott rendelkezést adnék a nélkül, hogy az autonomián rést ütni kívánnék. Abban a szent

meggyőződésben élek, hogy azért nem lenne az olyan fából csinált vaskarika. Nézzük csak tárgyamat:

Egyházamban jelenben 2 tanító foglalkozik a gyermeknevelés szent ügyével. Egyik tanítja a fiukat, másik a lányokat VI.—VI. osztályban. El-el gondolkoztam felette, látva a nehéz munkát, mit végezniök kell. Miért kell ennek így lenni, holott könnyebben, sikeresebben is lehetne? Megbeszéltem a tanító urakkal. Tegyük vegyessé az iskolát. Egyik tanítsa a 2 alsó osztályt, másik a III.—VI. osztálybelieket. Ők örvendtek a felvetett eszmének, kapva kaptak a presbytérium előterjesztésén vállalkozniök egyik is másik akár a kisebb, akár a nagyobb osztályok tanítására.

Presbytérium elé vittem tehát az ügyet. Lehetőleg elmondtam érveimet elmondtam, hogy az állami iskolákban is így tesznek a hol 2 tanító van, megemlítettem hogy Nagyt. esperesünk egyházában is pár éve beállított második iskola tervezésekor így lett a tanügy rendezve; elmondtam, hogy gyermekeink erkölcsi érdekeik legkisebb sérelme nélkül a sikeres előhaladás határozottan megköveteli 2 iskolánk nemszerinti elválasztásának mellőzésével vegyes iskolává átalakítását. Hasztalan minden érv. Azt elismeri ugyan a nagy többség, hogy az erkölcsi érzület veszélyeztetése nélkül megtörténhetnék a terv keresztülytele, de hát mégis — mondják ezek is — nagyon falusias fiuknak leányokkal együtt járni. A kisvárosi embernek ez az elfogultsága sokszor kéri az ilyen helyeken. Más alakban ők is azt tartják: Mi jó származhatik Názárethből?

Nálunk az egészségi követelmények tulságos előtérbe tolásáról, a mostani iskolai év decz. elején vette kezdetét. Látom éppen most, hogy minő küzdelmet kell folytatni tanítóinknak kivált a jobb előhaladásu tanítványaink érdekében, hogy valami eredményt mutathassanak fel. Tessék most már ily csonka iskolai évben az I-ső osztályokat az abc-re megtanítani, a számtanban képezni, aztán a nagyobbaknak a temérdek tananyagot jól megmagyarázni! Mennyivel okosabb volna a vegyes iskolában haladni!

De ugyan miért is nem lehet a mi felettes hatóságainknak az ilyen — magasabb látkört igénylő — kérdésekben rendelkező, vagy legalább irányító jogot adni? Miért kell olyan kérdésekben a szűk látkörű, korlátolt értelmű presbytériumoknak intéző jogot adni, hol ők az egyház szellemi előhaladásának inkább kerékkötői, mint előmozdítói.

Távol áll tőlem, hogy akár egyik, akár a másik presbytériumot dehonestáljam. De azt se tagadhatja senki, hogy vannak kérdések, melyek magasabb miveltiséget, nemcsak törvényismeretet, de a törvények paragrafusának szellemébe behatolást, annak intenciójának helyesebb felfogását, mélyebb belátást, magasabb tanulmányt, a gyakorlati életnek figyelembe vételét inkább igénylik, mint a mennyire a legtöbb presbytérium képes.

Itteni lelkészkedésem 4—5-ik évében interpellált egykor egy buzgó presbyterem. mi az oka annak, hogy iskolai év elején Tiszteletes ur nem tárgyalatja, hogy az egyes osztályokban minő tankönyveket tanítsanak a tanítók? Hiszen régebben úgy tanévkezdetén mindig megkimélte a presbytérium ezeket. Annak — mondám az interpellációra — azon egyszerű oka van, mert ma már okosabb emberek határozzák el azt, mit hajdan a presbytériumok beszélgettek meg, mert nem tőlünk kérdezik, hanem megrendelik mit kell tanítanunk. S ez bizonyosan jobban van így.

Vegyes iskolát csak azon esetben nem tudnék helyesebbé, ha a növendékek erkölcsi érdeke szenvedne

ez által, vagy éppen káros hatással lenne az e részben azokra nézve. De hát én édes Istenem! Miért e feltékeny ovatosság? Hiszen azok a gyermekek a szülei háznál, utcán, mezőn meg mindenütt nemre tekintet nélkül együtt vannak, együtt lehetnek az iskolán kívül minden felügyelet nélkül, együtt játszanak, pajzánkodnak, hát csak az iskolában felügyelet mellett nem lehetnek együtt, már t. i. ott a hol 2 tanító van, mert a legtöbb helyen iskolában is csak együtt kell lenniök? Hiszen az illemhelyet úgy el lehet különíteni egymástól, hogy a némelyek által hangoztatott e nemü kifogás is elesik.

E kérdésnek ide a nyilvánosság előhozásával nincs más célom, mint e kérdésre felhívni illetve felkérni a figyelmet s kérdezni nem lehet-e p. o. a mi egyházmegei, még inkább kerületi tanügyi bizottságainknak az ilyen kérdésnél befolyását érvényesíteni, nem lehet-e felszólítani az egyes presbytériumokat, hogy szabadulni igyekezvén az indokolatlan elfogultságtól, a tanügy jól felfogott érdekébeu igyekezzenek iskoláikat e szerint módosítani. Mert hogy így jobb, hogy mások is e nézetben vannak, mutatja hogy ezek szerint rendezik iskoláikat.

Minden kétségen túl van, hogy ott hol 3 tanító van, sokkal megfelelőbben lehet rendezni az által, ha egy a kisebb fiukat s leányokat vegyesen, a másik a nagyobb fiukat és a harmadik a nagyobb leányokat tanítja. Nálunk mikor a népesség kívánalmához képest 3 tanító volt, akkor se eme jobb, célszerűbb beosztás lett követve. Fájdalom, ma már a gyakori „jobb kenyér után nézés” miatt 2 tanítónak se sok tanítványa van. De legyen bár az egyes osztályokban kevés tanítvány mégis csak VI. osztály az, hol tanítaniok kell. Még szerencse tanítóink elég odaadással, buzgalommal járnak hivatásukban, bár a leányok tanítója 30 éve forgolódik az Ur kicsinyei körül, még elég frissességgel mozog, fárad a nemes ügy érdekében. Valóban fáj a lelkem, ha elgondolom, miért nem lehet előjáróságomat a jóról, az üdvösről kicsinyes elfogultság miatt meggyőzőm, de még inkább fáj hogy gyakran egyházi felsőbb hatóságaink is tehetetlenül állanak, az egyes egyházak nem helyes irányu intézkedéseivel szemben. Egyházkerületünk bölcs vezére Kiss Áron püspök ur ő méltósága tesz róla biznyságot, hogy mint nem volt ereje a főtiszt. egyházkerületnek rábírní a felsőbányai egyházat, hogy templomát a minden jobb izlésű s magasabb nézponton látók óhajára az emelkedett helyre s ne a mostani részre építse. Egyházkerületünk jeles kiküldötteinek minden érvelése halomra dőlt egy a presbytériumban magának nagy befolyást biztosított egyháztag mondása előtt: mi így s nem másként akarjuk.

Oh de sok üdvös eszme dől dugába a mi gyönyörű autonomiánk helytelen alkalmazása miatt. Vannak egyházak, a hol bár keresik a lelkészt, ragaszkodnak egyébként hozzá, de rendkívül feltékenyek a magok törvényadta jogaikra s nem örömezt nézik, ha „a lelkész ragadja kezébe a gyeplőt.” A titkos papuralom helyett világi uralmat ohajtanak, pedig az sem lenne üdvös egyházi egyetemünkre.

De mindezeket csak annak illusztrálására hozom fel, hogy mennyire hátrányos tanügyünkre, ha ahoz nem értő emberekre van bízva. Annak megítélése vajjon vegyes vagy osztatlan iskola kell-e ott, hol 2 tanító van alkalmazásban?

Nem különben annak igazolására. miszerint sok egyházban sok helyes eszme vész el csirájában, mert az elfogultság jogait csorbitani vélő feltékenység a buz-

építését, a stóla eltörlését s a jótékonyág felkarolását. A presbyterium ezek után végre (1897 : 55.) elhatározta, hogy új templomokat építtet s azok mellé rendes lelkészi állásokat szervez kisebb fizetésekkel, úgy, hogy a régiebb templomok mellett egy-egy lelkészi hivatalt megszüntet s helyébe állandó káplánokot rendel. Egy évvel később, 1898-ban, ugyancsak Pap Imre helyettes lelkészek állítását indítványozta az új templomok mellé, addig is, míg a régi lelkészi állások megüresednének, ugyanakkor én is megújítottam régi javaslataim főbb pontjait s ideiglenesen egy külön elnök-lelkészség és egyházi s.-lelkészség alapítását indítványoztam. Az egyháztanács ekkor két, az újvárosi és tabáni, templom építését el is határozta: de az egyházi közgyűlés ezek költségét megtagadta, úgy, hogy csak az egyik templom épülhetett fel, főképp annak következtében, hogy arra b. e. Kovács Ferencz 22 ezer koronát ajándékozott. Ugyancsak 1898-ban Bányai Sándor egyházi jegyzőnk indítványt adott be gyűlésünkhöz, hogy a presbyterium a lelkek ondozásánál a papoknak segítségére legyenek. Általában ez év folyamán rendkívül sokat terveztünk és tanácskoztunk bizottságokban és a presbyteriumban a felmerült tervek és javaslatok felett: de semmi üdvöset és maradandót sem alkottunk. Végre három évi hallgatás után, 1901. őszén, Pap Imre lelkész-társam indítványára maga az egyháztanács vette fel újra az ügyet, megbizván engem, hogy az egyház rendezésének tervét készítsem el.

Igy készült el tehát ez a tervezet régiebb javaslataim nyomán, azzal az új eszmével egészítve ki, hogy az alakítandó kisebb gyülekezetek magok képezzenek egy egyházmegyét. Ezt pedig nem a nagyzás, sem eddigi szeretve tisztelt egyházmegyénk iránti bizalmatlanság, hanem a dolog természete javasolja.

A békés-bánati egyházmegyével s annak vezetőivel a mi egyházunk régi idő óta a legjobb harmóniában áll: de a gyülekezeteink érdeke kívánja azt, hogy azok magokban képezzenek egy egészet, és ügyeiket, melyek a szomszéd egyházakéitól sok tekintetben elütők és sajátosak, mint felsőbb fórum is maguk intézzék. Ezt a közös érdekek helyes képviselése s egyes gyülekezetek ügyeinek összhangzó és gyors elintézése is így kívánja. Így lesz megóva és biztosítva e nagy református közönség együvé tartozandósága; így bírhat az befelé és kifelé, fent és lent, nagyobb súlylyal, mint valaha. Ez egyházmegye szervezetének és hatáskörének tüzetesebb kifejtése és javaslatba hozása azonban még reánk vár, mert e részben az egyházi törvénynek a többi egyházmegyékre szóló határozatait némi részben módosítanunk kell, a minnek megengedését, ha javaslatom elfogadatik, a jövő évben ülésező zsinattól kellene kérnünk.

Visszatérve igénytelen tervezetemre, általán véve mondhatom, hogy annak keresztülvitele semmi nagyobb anyagi nehézséget sem jár. Midőn látjuk azt, hogy az ország legmostohább vidékein felényi lélekszám is képes templomot építeni és lelkészt tartani még pedig tisztességes javadalmazással: nem lehet abban kétség, hogy itt nálunk 3 ezer lélek még inkább képesítve van effélére, főleg hogyha meggondoljuk, hogy ebbeli törekvéseikben az egész itteni nagy ref. közönség s ennek ez ideig még együtt maradó anyagi és erkölcsi ereje fogja őket támogatni. Felsőbb hatóságaink, a hazai prot. IV. 1.-2. szerzője Illyés Endre b.-újvárosi lelkész. (melyek csaknem mindannyian olyan bajok és zavarok alatt nyögnek, de nincsenek a tervszerű eselekvésre olyan alkalmas körülmények között, mint mi) jóakaró s

éber figyelemmel fogják lépteinket kíséreni az új ösvényen, mely uton a mi szeretett s alapjában véve jó református népünk vallási és erkölcsi életét megörvösölni s azt a Jézus Krisztus vallásának jövőre is megtartani igyekezzünk.

Minden elhirtelenkedés és erőltetés nélkül kívánunk előre menni, senkit sem sértve jogaiban, csupán a jó lelkekre támaszkodva, bizva Istenben, a vezetők belátásában és egyetértésében s — e nagy gyülekezet erejében!

Szeremlei Sámuel,
lelkész.

IRODALOM.

Könyvbírálat és ismertetés.

Debreceni Lelkésztár. Első kötet. Gyakorlati evang. reform. Papi-lexikon. Szerkesztette S. Szabó József fölszentelt lelkész, debreceni kollégiumi tanár. Ára füzve 6 korona, kötve 7 korona. Debrecen, 1902. Telegdi K. Lajos utóda Eperjesy István kiadása.

(Folytatás.)

A tizenkettedik számú munka címe: „Kösziklák“ Egyháztörténelmi előadás a reformáció emlékűnépén. Vezéregyül van véve Máté XVI. 18. Te Péter vagy stb. szerzője S. Szabó József a lelkészi tár szerkesztője. A reformáció nevezetesebb Pétereit, mint kösziklákát, u. m. Perényi Péter Petrovics Péter és a többi reformátor Pétereket ismerteti történelmi alaposággal megemlékezik ezek önfeláldozó működéséről s küzdelmeiről. Csillag alatt megemlíti szerző, hogy p. u. szószekekből szabad e effélét hirdetni? Ó hathatós eszköznek tartaná a ref. öntudat ébren tartására a vasárnap délutáni istentiszteletek alkalmával elhunyt nagyjaink emlékezetét a szószekekről is felújítani.

Ugy hiszem, hogy olyan helyeken, a hol a vallásos estélyek szokásban vannak bő alkalom kínálkozik az ilyen tárgyú felolvasásokra. Templomi szószekekre így nem vinném, úgy is elég alkalom van egyházi beszédeink keretében is protestáns hithőseink buzdító példáját felhasználni.

Hanem mivel sok helyen a vallásos estélyek behozata azért késik, mert nincsen minden vidéki lelkésznek ahoz forrása, hogy újabb és újabb felolvasásokkal állhasson elő, épen ebből a szempontból melegen üdvözlöm Szerző kezdeményezését s kérem, hogy tudása tárházából hozzon elő még több ilyet.

A tizenharmadik beszéd címe: „Régi ut új ösvény“ Ő év utolsó estvéjén mondotta Rác István szatmári lelkész. Az alapige: Jer. 6, 16. Minden szószaporítás nélkül mondhatom, hogy helyes nyomon járó, az alapigét jól fejtegető mindenki által használható jó beszéd.

D) alatt az alkalmi beszédek sorozatát főt. Kiss Áron püspök urnak lelkész avatási beszédei és imádságai kezdik meg. Ezeknek mint adalékoknak közlését a szerkesztő előszavában megindokolja. Reánk nézve természetesen gyakorlati haszonnal nem igen bírnak.

A második számú alkalmi beszéd beköszöntő. Címe: „Milyen legyen a hív lelképásztor“? Alapigéje: 1 kor. IV. 1.-2. szerzője Illyés Endre b.-újvárosi lelkész. Az alapigéknek inkább második versével foglalozik. Ezt fejtegeti az első részben. Kár hogy az első

verset nagyobb figyelemre nem méltatja s ezzel csak a második részben foglalkozik néhány sorban. Ettől eltekintve a beszéd céljának megfelelő jó munka.

A harmadik számú beköszöntő beszéd címe: „Az evangéliom hatalma“. Alapigéje Rom 1. 15—16. szerzője Gergely Antal m.-turi ev. ref. lelkész. Ő szakít a sablonos formákkal, beszél úgy, a hogy szíve sugallja. Ő kész hirdetni az evangéliumot s Krisztust. Ő nem hirdet mást. Programjáért becsülni tudom különösen, ha be is tartja. A mai zilált politikai viszonyok mellett egy nagy alföldi gyülekezetben ez az ut az, a melyen haladva fenn tarthatja a lelkész az evangéliomi tekintélyt s minden körülmények között biztosítja magának a közbecsülést.

Munkájára csak annyi megjegyzésem van, hogy egyházi beszédeiben az idegen szavak használatától tartózkodjék.

A negyedik számú alkalmi beszéd szintén lelkipásztori program beszéd. Címe: „A vezér“ szerzője Jánosy Zoltán sámsoni lelkész. Van hozzá elő és utó imádság. Az első imádság tul dagályos, kifejezései nagyon erőteljesek, e miatt nem szívhez szöllő. Ebben igen kevés az alkalmiság is úgy hogy az utolsó kikezdés módosításával mindenkor használható. Az utóimádság lendületesebb és ritmikus. Az egyházi beszéd alapigéje: Máté XXIII. 10. Ebből kiindulva az ur Jéz. Krisztus szellemi képének három fő vonását mutatja be. 1. Isten. 2. Emberiség. 3. Igazság. Már az első részben nagyon erősen kikél az atheismus és az ezt terjesztő socialista izgatók ellen, a második részben ismét a nagyon felosztó elfajult socialista törekvéseket ostromozza, sőt még a harmadik részben is erős vágást ad a „sok hitvány szájas népámitó“-nak. Alaposan leszámol benne Büchnerrel is. Szerintem, — habár szerző sejteti beszédében, hogy nem először szolgál a gyülekezetben, — nem szabad egy székfoglaló beszéd keretében ily erősen fellépni. Fokról-fokra! Vannak egyes kifejezések mint „cudar, hitvány, szegény gyalázat“ stb. ezeket nem kellene katedrába vinni. Én például a kimult ebről szóló persa eredetű példázatot sem használnám fel részemről, úgy is sok példa áll szent könyvünkben rendelkezésünkre a célból, hogy az idvezítő jóságos szívét, lelkét rajzolhassuk. Azonban ebben a beszédben is sok szép gondolatok vannak, s a benne előforduló helyi és alkalmi vonatkozások kihagyásával községesnek is sikerrel használható.

Az ötödik alkalmi egyházi beszéd templom szentelési. Címe: „Isten szeretete az emberekhez“ Alapigéje: 1. Ján. IV. 9 és 16. Tehát nem Ján. IV. szerzője Szikszay András ibrányi lelkész. Tárgyalja 1. Isten szeretetének bizonyosságait 2. s ezekből származó megszentelésünket, s végül a 16. v. alapján fejtegeti azt a boldogságot, melyet az ember érez akkor, midőn megismerte és elhitte Istenek hozzá való szerelmét. Mivel a munka első adventben van elmondva ezt is ügyesen felemlíti szerző. Az első rész 5. kikezdésében e helyett „Jézus élete jászolától“ jobb lett volna ez: Jéz. élete a bethlehemi jászolától. Ez a munka is kevés átalakítással használható kösvasárnapon.

A hatodik számú munka szintén templom szentelési. Címe: „Isten nevének dicsérete“ Alapigéje: 1 krón. XXIX. 10 18. szerzője Kis József pápai lelkész. Elő és utó imádság van hozzá. A textust mint gyönyörű imádságát Dávidnak helyesen felhasználja szerző egyszerű, keresetlen szívhez szóló előimádságában. Az egyházi beszéd egészen a helyi viszonyokhoz van alkalmazva, ezért más alkalommal nem igen használható.

Szerző úgy látszik népszerű egyházi szónok. Utó imádsága is teljesen jó. Csak az előimádság megszöszlítése hosszás.

A hetedik alkalmi beszéd „Az igazság vetése“. Egyházmegyei értekezletkor mondatott. Szerzője Szele György bakonszegi lelkész. Van hozzá elő és utó imádság. Ugy imádságok, mint az egyházi beszéd csupa zengő rithmus. Alapigéje: Hos X. 12. Három részben tárgyalja a fölvetett textus alapján, hogy mit, miért és milyen reménnyel vessünk. Előimádságában az Isten megszöszlítésát első helyre kellett volna tenni. Használható jó munka, csak hogy úgy, a miként írva van megtanulni fáradságos.

A nyolcadik számú alkalmi beszéd címe: „A föld savai“ Alapigéje: Máté V. 13. Elmondott lelkészi értekezlet alkalmával. Bersier után szabadon átdolgozta Szalóczy Pál tiszavalki ev. ref. lelkész. Mélyen járó tartalmas munka. Haszonnal lehet olvasgatni Bevezetésében a tanítványokról mint a föld savairól szóló fejtegetés igen szép. Nem hiába van Bersier munkáira már az előszóban felhiva figyelmünk.

A kilencedik alkalmi beszéd közvizsgák idején mondatott. Alapigéje Péld. XV. 20. és XVII. 25. szerzője Kis József pápai lelkész. Egészen a gyermeki kedélyhez alkalmazott egyszerű munka.

A tizedik alkalmi beszéd címe: „Igazság és szabadság“. Elmondott márc. 15-én. Alapige: Jan. VIII. 32. Szerzője Rác István szatmári lelkész. Az első részben az igazság megismeréséről tárgyal, mely szabadságra vezetelt; a másodikban azt fejti ki miben nyilvánult a szabadság ama nagy napokban melyekre ma emlékezünk? Az első rész megfejtése az, az igazság megismerése mely a szabadság fényét fellobbantá a felébredt nemzeti öntudatban nyilvánult. Jólteszi hogy beszéde végén felemlíti azt hogy ev. ref. egyházunk is a szabadságot hirdeti. Sőt jó lett volna előbb is történelmi adatokkal bizonyítani mennyit küzdött egyházunk az idők folyamán a szabadság eszméjéért. Két helyen, u. m. a bevezetés második kikezdésében, és a második rész elején az alapige tévesen van idézve. Használható, jó irányu munka.

A tizenegyedik számú böjti, címe: „Bűnbánatra és megtérésre serkentés“. Alapigéje: Jób XI. 15. szerzője főt. Kiss Áron püspök. Első részében arról tárgyal, hogy a bűnbe merülés kétségbe ejti az embert, a második részben pedig arról, a bűnök elhagyása eloszlatja felelmünket. Szépen kidolgozott jó dispositioju beszéd, mindenki sikerrel használhatja.

A 12. számú munka címe „A gyülekezeti közjóra irányult munka sikerének biztosítéka“. Elmondott egyház látogatáskor. Szerzője Szalóczy Pál. Alapigéje 1 Pét. II. 5. Főtétele maga a munka címe a mi bizony nem rövid s így nem is csattanós. Főtételét fel lehetett volna állítani az alapigékből így: Mi módon építettünk mi fel? S felelt volna rá a különben helyes felosztással 1. munkás egyetértés, 2. szives aldozatkésztség által. A munka jóságából mindazon által semmit le nem vonok.

A tizenharmadik számú alkalmi beszéd címe: „Lépésről lépésre“. Rabok előtt mondatott. Szerzője K. Tóth Kálmán. Alapigéje: Péld. IV. 14—15. kitűnő munka, kevés fáradsággal bűnbánatnak is átalakítható.

A tizennegyedik számú beszéd címe: „Ki mint vet, úgy arat“. Szűk aratáskor. Alapigéje: II. kor. IX. 6. szerzője Segesvári József esperes. Az apostolnak az alapigébe foglalt állítását 1. a természet és 2. erkölcsi élet mezején vizsgálja, kimutatván hogy a term. és

erk. élet mezején annak igazsága felől meg nem győződhetünk, hanem a vallás világánál egy más boldogabb hazában találjuk fel azt. Használható jó munka.

(Folyt. köv.)

Felsővégesi.

K Ü L F Ö L D.

A külföldi protestantismusról.

Az actiónak meg van az a kézzel fogható eredménye, hogy a francia kormány bizottságot bízott meg annak a kérdésnek a tanulmányozásával, hogy mi az oka a népesség lassu szaporodásának.

Még Amerika lakosságának gyors szaporodása is Franciaország néptelenedését juttatja eszébe a franciáknak.

Egy amerikai író ugyanis az anarchismus okait kutatva, az anarchistákat az orosz nihilistákkal hasonlítja össze. Azt mondja, hogy a mai anarchisták összehasonlítva az elsőekkel, gyenge szellemek, kiknek megsemmisítésére nem alkalmas az erőszak, mert „az által is csak az erőszak és büntettek újabb sorozata áll elő”. Ezért a bevándorlás korlátozását ajánlja, mint óvszert, úgy, hogy csak is bizonyos mennyiségű vagyonnal bíró bevándorlókat kell bebocsátani. Kimutatja, hogy az utolsó 10 év alatt 1,151,994 egyén vándorolt be, kik közül legtöbb jött Lengyel, — Olasz — és Magyarországából.

Az utolsó 80 év alatt összesen 19,115,221 egyén vándorolt be. Ezek közül Németországból jött 5,009,280, Írországból 3,869,268, Nagy-Britanniából 3,026,207, Svéd és Norvégországból 1,246,312, Olaszországból 1,040,457, Ausztriából (bizonyára Magyarországot is beleérti) 1,027,195, a többi országokból együtt 1,919,661 a bevándorló. *Franciaországból tehát elenyészően kevés a bevándorló.*

Es ebből is csak az a szomorú tanúság tűnik ki, — mondják a franciák, — hogy Franciaország expansiv ereje csekély!

A francia reformátusok igen sokat költenek az evangélikációra. Erre a célra bevételük főforrása a hívők önkéntes adománya. *Az adakozás ott még bőségesen folyik*, mert pl. az evangélikáció költségének fedezésére egymásután érkeznek be a 10—15000 frankos adományok — többnyire névtelenül. Egy ilyen névtelen adakozó 4000 frankot küldött, „mint mindennapi keresményének megtakarítását”. Egy másik meg a cukorról, kávéról mond le és az így megtakarított 5 frankot küldi be a nemes célra.

Az evangélikáció utját mindenütt a bibliának a nép között való elterjedése jelöli. Az ugynevezett evangélikák sok bibliát (többnyire Újtestamentumot) adnak el. *Tehát a könyvvel akarják meghódítani.* A hol csak egy kis egyház alakul, rögtön könyvtárt alakítanak. Egyházi lapjaikban szölik fel a híveket, hogy az olyan könyveket, melyek a nép számára hasznos olvasmányok lehetnének, ajándékozzák az új egyháznak, mert mint egy pap egy ilyen felszólító levelében írja: *„Az olyan egyház, melynek könyvtára nincs, nélkülözi az életető elemet.”*

Ime a protestáns pap nem tagadja meg magát: mindenütt a felvilágosodás terjesztője!

Nagyon jellemző azonban, hogy mit csinálnak a katolikus papok olyan helyeken, a hol az evangélikák

bibliákat és más hasznos könyveket árusítanak el. *A katolikus papok egyszerűen összeszedik a bibliákat és elégetik őket! A katolikus pap ugylátszik nem szereti a világosságot.* Nem csoda tehát, ha egy evangélikának egy öreg ember, ki előbb katolikus volt, ezt mondta: „Őn igazat mond, én is szakítottam már a katolikus babonával és egyedül Jézusra támaszkodom, ki szenvedett és feltamadott, és én ő vele bizonyára találkozom az örök életben”.

Franciaország megérett az evangélikációra. Déli Franciaországban 3 lelkész és 2 evangélikista működik az evangélikáció szolgálatában, de a sok meghívásnak nem képesek eleget tenni, úgy, hogy csak déli Franciaországban lehetne még egyszer annyi lelkészt alkalmazni. „Mi protestánsok vagyunk — mondja egyik lap — és azt hisszük, hogy a protestantismus Franciaország jólétére szükséges. A községek egymásután kéri, hogy a protestantismust vigyük be közzéjük. Kérjük Istent, hogy nyissa meg az ajtókat az evangélium számára. Ime, az ajtók nyitva vannak! Mit tegyünk? Világos, hogy bé kell lépni rajta, ez az alkalom nem kínálkozik még egyszer. *Most ütött az óra a protestantismus és az evangélium számára!*”

A protestáns érdekek előmozdítására néhány év óta van egy protestáns napilap is. (Le Signal). De e mellett van 6—7 egyházi folyóirat. Egy hetenként megjelenő folyóirat meg az evangélikáció szolgálatában áll, a mennyiben 4000 példányban igen sokan olvassák az egyes községekben.

A ref. missió a távol Kinában is működik. Egy kimutatás szerint a boxer felkelés alkalmával 35 katolikus missionárust öltek meg, kik közül 25 francia volt. Sokkal nagyobb volt a ref. missionáriusok vesztesége, kik a missionáriusok családjával együtt 187 személyt vesztek. A katolikusok csekélyebb veszteségének oka az, hogy a katolikusok előre megerősített helyeket rendeztek be maguknak és ott várták be a segítséget.

Ugy látszik, hogy a franciák az evangélikáció és a missió céljaira költenek sokat, és a miatt az utóbbi időben az elemi iskolákat elhanyagolták. *Pedig „az iskola az evangélikáció legalkalmasabb eszközei”, mondják a franciák.* Ennek már most is meg van az a hátrányos következménye, hogy a jelenleg meglévő elemi iskolák fentartására évenként legalább 30,000 frank volna szükséges és 10000 frank hiányzik ebből. A párisi ref. iskolák annak a veszedelemnek vannak tehát kitéve, hogy egy részét be kell zárni. *Pedig a francia reformátusok nem úgy gondolkoznak az állami iskolákról, mint mi. „Apáink elsőrangú szükségnek tekintették az iskolák fentartását. Tagadhatlanul nagy érdemei vannak a többi nyilvános iskoláknak is, de az állami iskolákban nagy veszedelem rejlik. A gyermeket ugyanis akkor, a mikor még nincsenek vallásos nézetei, vallásos irányítás nélkül hagyják, ezért a gyermek igen sok esetben vallásos nevelés nélkül marad. A veszedelem éppen az, hogy az iskola sok esetben ellensége minden valásnak.”* Van egy leányiskola Párisban, a hol egy tanítónő az atheismust tanítja az iskola felügyelő helyeslésével, a ki nyíltan biztatja is. Páris egy kerületében az összes tanítók harcolnak az atheismus mellett és propagandát csinálnak az atheismusnak. A párisi ref. egyháztanács ezért feszíti meg minden erejét, hogy megmentse felekezeti iskoláit! (Mindenesetre miránk magyar reformátusokra nézve is óva intő példa!)

Dublinban most kathólikus egyetemet akarnak felállítani. Írországból ugyanis jelenleg három protestáns egyetem van: Belfast, Cork és Galwayban. Az irkathólikusok, kik mindenütt elemi és középiskolákat állítottak fel, most kathólikus felső oktatást is szeretnének. Az angol kormány azonban garanciákat követel tőlök és a kérdést egy bizottsággal tanulmányoztatja, mely tagjai közül 8 protestáns, 4 kathólikus.

Egy angol folyóirat, a London Quarterly Review, a kálvinizmust tévén tanulmány tárgyává, annak nagy jövőt jósol. Mert, mint mondja, ez tette nagygyá Angolországot, ez adott Németalföldnek hős nemzetet, és ez lett halhatatlanná a hugenották korában. A puritánokkal átment a tengeren Amerikába és a nyugati világ civilizációjának nagy lökést adott. A kálvinizmusban a közel jövőben renaissance áll be és ebben a megújulásban a methodista egyház lesz a főszeköz!

Barcsa János.

NEKROLOG.

BARTHA ANDRÁS

1826–1902.

Biharvármegyében, az Érmelléken fekvő Kis-kereki ev. ref. egyházközség temetőjében van az a sirhalom, mely alatt Bartha András ev. ref. lelkész porrá válódó részei pihenést találtak; diszes emlékkő nem jelzi e helyet, csak egy egyszerű fekete fejfa az, melyről ideig-óráig megtudhatja a rokon, jóbarát s jó ismerős, hogy ki nyugszik ott alant; a rokonok, barátok s ismerősök azonban a szélrózsa minden irányában szélelő oszlanak s nem sokára eljő az az idő, midőn senki sem keresi fel többé azt a sirhalomot, a fejfa is kidől s lassan-lassan még az emléke is elenyészik annak, a ki ott pihen.

Hogy azért ez elhunyt lelkész emléke, a teljes enyészettől, a mennyire lehet, megmentessék: arra kérem nt. szerkesztő urat, hogy becses lapjában a — megboldogult „Önéletirata“ alapján feljegyzett következő életrajzi adatoknak s rövid jellemzésnek egy szerény helyet juttatni sziveskedjék.

Bartha András született 1826-ban, Biharvármegyében Sarkadon, a népiskolát szülőföldjén, édes atyjának — ki ott tanító volt — vezetése alatt elvégezvén: szülei 1836-ban Nagy Szalontára vitték s a gimnázium tanulói közzé adták be; itt mint szegény, de jó tanuló fiú, szorgalma jutalmául V. osztályos korában bentlakásra s az ugynevezett *Coquiára* vétetett fel, majd mint kitünő énekes, templomi s temetési énekléssel, sőt a népiskola egyik osztályának vezetésével is megbízott.

Nagy-Szalontáról Debrecenbe ment s ott 1842-ben a novitius diákok közzé beiratkozott; itt tanult aztán — résztvevén mint kitünő énekes és zenész az ifjuság minden mozgalmában — mindaddig, míg 1848-ban a hittanszaki pályát teljesen bevégezte. — Lelke, szive a lelkészi pályára vonzotta; tanulói pályája végén azonban felharsant a riadó, hogy „Talpra magyar hi a haza“ és ő, több ifju társaival megindult oda, a hol vérrózsák termettek, beállott honvédnek és mint lovas tüzér küzdötte végig, Görgei táborában, a szent szabadság védelmi harcának nagy napjait.

A nagy katasztrófa után — melyből igen nehezen menekült — visszatért a lelkészi pályára s az akkori szokás szerint, az érmelléki egyházmegyében lévő *sza-lacsi* ev. ref. egyházba ment rektornak, majd három éves rektória bevégezése után, a német nyelv elsajátítása végett a *szepeességre* indult s 9 hónapi ott léte után Bihar-Diószegre hivatott káplánnak s onnan 1859-ben neveztetett ki *Kis-Kerekibe* helyettes lelkésznek, ahol 34 éves korában, rendes lelkésznek választott meg.

Itt élt aztán — családot alapítva — 42 éven keresztül mint jó férj, szerető apa, s az Urnak hű és igaz szolgálója; mint ifju lelkész — megáldva Istentől szép csengő hanggal, daliás, — tiszteletet keltő igazi papi alakkal — egyike volt a legjobb s legkedveltebb egyházi szónokoknak, mint jó barát — meghitt, belső barátai körében — szép éneklésével, kedves hegedűjével, lelke volt a társaságnak is; min jó családapa pedig, felejtethetlen marad azok előtt, kiket övéinek mondhatott.

Öröme és boldogsága azonban csak 16 évig tartott, mert férfi korának legszebb idejében, ágyba döntötte egy nagy betegség; a betegséget ugyan legyőzte, de drága kincsét, szép hangját elvesztette annyira, hogy 26 hosszú éven keresztül soha sem volt többé a szószéken és csak sirva, zokogva, simogatta meg néha néha annak bársony takaróját. — Én Istenem vajjon miket gondolhatott ilyenkor! Majd elragadta a halál kedves nejét és férjénél lévő két leányát is; ettől kezdve aztán, árva unokáitól körülveve, 24 éven át, haláláig viselte az özvegység sötét fátyolát, saját lakásán kívül nem vett részt többé semmiféle körben, mert, mint ő maga sokat mondogatta: „a nagy bunak és bánatnak miatta, hegedűjét függesztette fűzfára.“

És mégis — szinte hihetetlen — lelkészi pályáján éppen ez utóbbi 24 év volt az alkotások kora; ezen idő alatt renováltatott a templom, ezen idő alatt épült fel az új lelkészi lak, új tanítói lak s két új iskola; a szó hatalmát nem birta már, s a presbyterium mégis egész odaadással teljesítette akaratát, s egész tisztelettel hajolt meg, az annyi csapás által sujtott patriarkai alak előtt, mert jól tudta, hogy az ő lelkipásztora csak egyháza boldogságának előmozdításán igyekszik egyedül.

Ugy is volt, mert magának vagyont nem gyűjtött, egyházának azonban — a sok építkezés mellett is — tőkepenzt teremtett s egyházát a lehető legrendezettebb viszonyok közt tartotta.

Hű és igaz munkálkodásáért aztán, nemcsak saját egyháza, hanem az egész „Érmelléki“ egyházmegye is tisztelettel vette őt körül, a mennyiben tanácsbírónak és az ő-gyánolda pénztárnokának választotta meg; a pénztárnokságot viselte is éveken keresztül, de a tanácsbíroságot nem fogadta el, ezen szavakkal kérvén felmentését „*Uraim! én beszélni nem tudok, csak nyögök mint a galamb, csivogok mint a fecske és e miatt a tanácsbírói tisztségnek megfelelni nem tudnék.*“

Önkezevel irt életrajzi adatait így fejezte be „a esatateren nem féltem a haláltól, bátran mentem elébe és mindig enyém lett a győzelem, érzem, hogy nem sokára ismét szembe kell állanom ö vele, nem félek ugyan tőlle most sem, de tudom, hogy az utolsó nagy tusában már, én leszek a legyőzött.“

Ugyis lett! Január 27 ikén meghült, február 3-ikán pedig már halott volt és ismét kevesebb lett azoknak a neves s névtelen hősöknek a száma, kik oly bűbájo-

san tudnak nekünk beszélni az 1848. évi nagy eseményekről.

Sirva állották körül koporsóját, gyermekei, írva unokái jó barátai, lelkésztársai s egyházának minden rendű s rangu tagjai és — Fazeka: Imre ér-keserűi, Vecsey Sándor asszonyvásári lelkészek gyászbeszéde s imái után, szomorúan, de a feltámadás édes hitével tettük le 76 éves korában — abba a sirba, melyben nejeinek pormaradványai is pihennek.

A „Nincs már szívem fé'elmére“ kezdetű ének vers után pedig elhagytuk a néma sírhalmot azon sóhajttással: Isten, szerető jó Atyánk! Adj a mi drága hazánknak s anyaszentegyházunknak sok olyan férfit, mint ő vala.

Béke lengjen porai felett!

Bályoki.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Dr. Darányi Ignác egyházkerületi főgondnok** beiktatása folyó hó 16-ikán történt meg a dunamelléki ev. ref. egyházkerület közgyűlésén. Üdvözölték őt az egyházkerület nevében *Szász Károly* püspök és hosszabb, remek beszédben *Szilády Aron* egyházkerületi főjegyző. *Dr. Darányi Ignác* nagyszabásu programot mondott s részletesen kiterjeszkedett válaszában mindazon kérdésekre, melyek református egyházunkat ez idő szerint foglalkoztatják s előreláthatólag fogják foglalkoztatni a jövőben is. Azután a tisztelgések következtek. A tiszáninneni kerület küldöttségét *Kun Bertalan*, a dunántúliét *Antal Gábor*, a tiszántúliét meg *Kiss Áron* püspök vezette. Ez utóbbi küldöttségben a püspökön kívül résztvettek: *Szabó János* esperes, *Dégenfeld József* gróf főispán. *Darányi* az új főgondnok minden küldöttségnek meleg szavakban válaszolt. Szívünk-ből üdvözöljük mi is az új főgondnokot. Büszkén tekintünk rá s áldást kérünk nagyfontosságú missiójára. Másnap *Darányi* arról értesítette a közgyűlést, hogy beiktatása alkalmából 10,000 korona alapítványt tett a budapesti ref. theol. akadémia javára 10,000 koronát pedig egy létesítendő ref. felső leány-nevelő intézet céljaira.

— **A debreceni ev. ref. főiskola** igazgatótanácsának tárgysorozata 1902. május hó 6-án. 1. A gyűlés megnyitása. 2. Az akad. igazgatóság 1810. sz. jelentése: néhai *dr. Bacsoni Lajos* helyett *dr. Bartha Béla* jogakadémiai tanár választott igazgatótanácsossá. 3. Megjelentek számbavétele, igazolatlanul távolmaradtok megállapítása. 4. Jegyző jelentése *Dóczi Imre* igazgatótanácsosnak a gazdasági albizottságba elnökileg ad hoc történt behívásáról s a megüresedett albizottsági hely betöltése. 5. Esetleges elnöki előterjesztések a tanácskozás rendjére vonatkozólag. 6. Gazdasági albizottság jelentése a főisk. gazdasági tanács jegyzőkönyveiről, a főiskola költségvetéséről s özvegy *Bacsoni Lajosné* kérvényéről. 7. Akadémiai albizottság jelentése alapján (referens az a, c, é, pontnál *dr. Öreg János* akad. igazgató, b, d, f, pontnál *dr. Helle Károly* jogikari dékán.) a) Akadémiai igazgató jelentése. b) Jogikari dékán jelentése. c) *Dr. Bartha Béla* múlt évi akad. igazgató számadása a Kanyó-alapítványról. d) Tanárkari jelentés a közigazgatási jog tanszékre beérkezett pályázati kérvényekről. e) Jelentés a modern nyelvek tanításáról. f) Tanárkari előterjesztés az akad. tanárok természetben

való lakásának visszaállítása tárgyában. 8. Gymn. albizottság jelentése alapján (referens *Sinka Sándor* gymn. igazgató). a) Igazgatói jelentés a tanév I. és II. időszakáról. b) *Lásó Lajos* VII. o. tan. felvételi ügye. c) A jövő tanévi tantárgy beosztási javaslat előterjesztése. d) Tankönyvváltoztatásra vonatkozó tanárkari javaslat beterjesztése. e) *Dr. Nagy Sannor* h. tanár kérelme jövő tanévre a helyettes tanári tanszéken meghagyása iránt. f) *Geiger Béla* VI. o. tanulóra kimondott consilium abeundi bejelentése. 9. Tanképezdei albizottság jelentése alapján (referens: *Kovács Lajos* igazgató) a) Igazgató jelentése. b) Tankönyvváltoztatásról javaslat. c) Jelentés a gyakorló iskolába járó tanulók tandíjáról. d) A vallás és közokt. miniszter 74,306/1901. sz. körlevele a tanítónő jelöltek részére a tanítóképző intézetekben tartandó osztály és képesítő vizsgálatok végkép megszüntetéséről. e) *Somogyi Pál* tanítóképző intézeti tanár nyugalmomba vonulása és a kapcsolatos intézkedések. 10. Könyvtári albizottság jelentése s a muzeumok és könyvtárak országos főfelügyelőségének 550/1901. sz. átirata [ref. *dr. Helle Károly* jogi kari dékán] 11. A m. kir. földmívelési miniszter 1902. febr. 4. kelt 8981/IV/1. sz. leirata, a fűvészkerti pénztar 1900/1. évi számadásainak tudomásul vétele tárgyában. 12. Rövid jelentés a főiskolai internátus ügyében tett lépésekről s a debreceni ev. ref. presbyterium 390/1902. sz. átirata. Kelt Debrecenben, 1902. évi április hó 12. *Sass Béla*, a főisk. igazgatótanács jegyzője.

— **Válasz. Debr. Prot. Lap. f. évi ápril. 5-én.** A „Különfélék“ rovatában *Sütő Aron* ismét csak feltűnik és személyeskedésével szenziót akar kelteni. Fel lép a Zákus figefájára s mondja: némelyek szeretnek beszélni és cikkeket írni, mikor egyáltalában nincs mondani valójuk. Szent igazsága van, de azt ne feledje, hogy ő a némelyek közé duplán számít, a miről meggyőződhet cikkei után minden olvasó. Többi személyeskedő szavaira nem akarok felelni. Nem lenne ennek vége. Isten velünk. *Lánczy József*.

— **Amerikából hazahívott lelkész.** A mint bennünket értesitenek, *Márokpapiban* a megválasztott lelkész beiktatása ápril 6-án volt. Az Amerikából választott lelkészt *Csánfordy Ferenczet* *Sütő Kálmán* esperes ik'atta be állásábaa töle megszokott igen szép eloquentiával. A nagy világot látott lelkész beköszönő beszédében örömeinek adott kifejezést, hogy a szeretett haza gyermekei nem feledkeztek el róla, s neki ezen választással alkalmat nyújtottak a hazatérhetésre. Legyen boldog új állomásán. — Ugyanezen forrásból jelentik, hogy *Lánczy Kálmán* pénzügyi titkár a márokpapi egyház részére 300 korona alapítványt tett. A szép tett magában hordja dicséretét.

— **A Baltazár király által látott titkos kéz felirata.** *Dániel* próféta profétiás könyve 5-ik része után mindnyájunk előtt ismeretes a rejtélyes esemény, mely szerint *Baltazár király* szerze nagy lakodalmat s a borital között előhozatá az arany és ezüst edényeket, melyeket az ő atyja a jeruzsálemi templomból elvitt vala s ez edényekből itatá vendégeit. De ugyanakkor „*kijövének emberi kéznek ujjai és irnak vala a gyertyatartó ellenében a király palotája falának meszelésén; és a király nézi vala azt a kéztenyért, a mely ir vala*“ Azt is tudjuk, hogy a rejtélyes s később *Dániel* által megfejtett szavak ezek voltak: „*Mene, mene, tekel ufarsin!*“ Most egy newyorki ujság azzal a sensatiót keltő hírrel lepi meg a világot, hogy annak az expedíciónak, melyet a német orientális társaság Babilonba küldött, sikerült felfedeznie azt a

termet, melyben ez a híres lakoma tartatott, s egyben be is mutatja olvasóinak a falat, melyen a titkos kéz megjelent. A falon meg van örökítve a babiloniak pogány istenének Marudoknak, vagy a mint újabban olvassák: Morodách-nak az alakja s nagy ércbetükbe öntve olvasható a falon a „mene, mene, tekel ufarsin“ is. Egy másik külföldi lapban meg azt olvassuk *Dr. Koldevey* Nebukadnezár híres tróntermét fedezte fel, azt a hatalmas épületet, melynek szélessége 18, hosszúsága pedig 52 méter volt. Ime tehát a tudomány így igazolja napról-napra mindjobban az ótestamentumi írókat s hova-tovább mindinkább ténynyé válik, hogy az ótestamentum vallásos vonatkozásától eltekintve is egyik legbecsesebb és legmegbízhatóbb forrása az emberiség őstörténelmének. Azok a levelek, zsoltárok, szerződések és szótárok, melyeket agyagtáblára írva, a többek között *Dr. Weiszbach* fedezett fel, az assziriológianak olyan becses fragmentumai, melyek speciáliter arra vannak hivatva, hogy az ótestamentum tekintélyét még a rideg historikus előtt is magasra emeljék.

— **A temesvári református nőegylet** most nagypéntek délutánján tartotta első *alakuló* közgyűlését a tagok élénk részvétele mellett. Az egyesület már alapszabályainál fogva is eleve arra kötelezte magát, s azért alakult meg, hogy a lelkész és presbiterium *szeretet-munkájában* segítőtárs legyen. Seholyán nagyobb szükség arra, mint az ilyen nagy városokban, hol a mi pár ezernyi hitfelünk nemesak idegen felekezettek, de nagyrészt idegen *nemzetiségek* tömegei közé is beékelten a csábítás, a széthullás veszélyének fokozottabb mértékben van kitéve, mint más szerencsésebb helyeken élő testvér i. A gyűlés a „Te benned bízunk“ buzgó eléneklésével kezdődött. Elnöknője *Dr. Benedek* Albertné áll. fels. leányiskolai tanárnő lett. Alelnöknője *Ugray* Danielné. Férfi elnökül, illetve igazgatóul *Cseresnyés* Jenő főmérnököt, a hitközség egyik legagilisabb buzgó presbiterét nyerte meg az egyesület. A 12 tagú választmányban a hitközség leghuzgóbb nőtagjai közt ott van, mint alapító tag a lelkész is, ki mint az egyelet kezdeményezője minden jó igyekezete javával iparkodik annak céljait minél áldásosabb sikerre juttatni. Az egyelet a mi Urunk keresztfája alól indult jövőendő útjára, végzendő a szeretet nemes nagy munkáját. — Legyen e jelben győzedelme Isten dicsőségére és a haza javára.

— **Baczoni-emlék.** Néhai dr. Baczoni Lajos volt főiskolai tanár siremlékére és a nevére teendő alapítványra újabban a következő adományok folytak be lapunk kiadóhivatalához: Pótor Elemér (Olasva-Apáti) 2 K., Szojka Gyula (Debrecen) 5 K., Descombes Henrik (u. o.) 10 K., Kerpely Kálmán (u. o.) 10 K., Sporzon Pál (u. o.) 5 K., Dr. Szotyori Nagy Kálmán (u. o.) 5 K., Nagy Gyula tanár (u. o.) 4 K., László Albert és társa (u. o.) 5 K., S Szabó József (u. o.) 10 K., Kovács Lajos igazgató (u. o.) 10 K., Nagy József tanár (u. o.) 5 K., Dr. N. L. (u. o.) 4 K., P. Nagy Zoltán (u. o.) 2 K., Tóth István építész (u. o.) 10 K., Bakos Tibor (u. o.) 5 K., Szabó János esperes (Hódmező-Vásárhely) 10 K., Dr. Imre József (u. o.) 10 K., Fodor Lajos (u. o.) 1 K., Szeremlei Sámuel (u. o.) 5 K., Karancsy Dániel (u. o.) 2 K., özv. Kovács Ferencné (u. o.) 2 K., Dobozy Lajos (u. o.) 2 K., Pap Imre (u. o.) 4 K., Futó Mihály (u. o.) 2 K., Bence Zsigmond (u. o.) 2 K., Imre Lajos (u. o.) 2 K., Barkász Károly (u. o.) 2 K., Dr. Ernyei István (u. o.) 2 K., Nadányi Miklós (P.-Kovácsi) 20 K., Szathmári Sándor (Ér-Mihályfalva) 3 K., Dr. Ballagi

Géza (Bpest) 10 K., Révész Kálmán (Kassa) 5 K., Széll Kálmán esperes (Nagyszalonta) 10 K., Böszörményi Lajos (u. o.) 1 K., Szikszay Lajos (u. o.) 5 K., Dr. Balogh Elek (u. o.) 2 K., Szabó István (Geszt) 1 K., Buday János (H.-Böszörmény) 2 K., Sípós Imre (Belényes) 1 K., Boros Gábor (Árpád) 1 K., Szondy Géza (Kispereg) 1 K., Balogh Ambrus (Sarkad) 1 K., Mikó Márton (u. o.) 1 K., Kolumbán Áron (Kötegyán) 1 K., Csécsi Imre (Arad) 1 K., Csák József (Komádi) 2 K., Diószegi Mihály (Gyanta) 2 K., Tisza István gróf (Geszt) 20 K., Tisza Kálmán gróf (Csegöd) 20 K., Bodor István (Rimaszombat) 10 K., Gergely György (M.-Sziget) 2 K., Dávidházy János esperes (Kaba) 4 K., Nagy Ferencz (Debrecen) 10 K., Szunyogh Szabolcs (Bpest) 10 K., Szabó Imre (Udvari) 2 K., Kozma Zsigmond (N.-Bajom) 2 K., Berky Sándor (H.-Bagos) 2 K., Báthory Kálmán (M.-Pályi) 2 K., Kun László (u. o.) 1 K., Szücs László (Vértes) 2 K., Ritókh István (Kaba) 1 K., Bernáth István (H.-Pályi) 2 K., Böör János (F.-A.-Józsa) 1 K., Miskolczy László (Gáborján) 1 K., Szécsy István (M.-Pécs) 1 K., Nagy Lajos (Konyár) 1 K., Széll Farkas (Debrecen) 5 K., Veress Bálint (Hencida) 1 K., Görömbei Péter esperes (Nagy-Kálló) 2 K., Nagymáté Albert (Balkány) 1 K., Vas Mihály (Gégény) 1 K., N. N. 1 K., Keresztesi Sándor (Mada) 1 K., Somogyi József (Kis-Várda) 1 K., Rácz Gyula (N.-Halász) 2 K., Dr. Horváth József (Beszterecz) 4 K., Andrassy Kálmán (Buj) 1 K., N. N. 1 K., Szabó Lajos (Nyir-Bátor) 1 K., Szikszay József (u. o.) 2 K., Urbán Dezső (Ó-Fehértó) 1 K., Szalánczy (Komoró) 4 K., Jármy Miklós (Eperjeske) 10 k. — Eddig befolyt összesen 896 K. 64 fill.

— **Kegyves hagyomány.** Szöllösy József magyar-kekesi birtokos a múlt évben halt meg. 89 ezer korona vagyona felett nem rendelkezett. Természetesen akadt rokon elég. A boldogult életében említette, hogy a lakó faluja szomszédságában levő felsőbányai ev. ref. egyháznak 2000, *kéteser koronát* kíván hagyni. Megkísértettük az egyház jogát érvényesíteni. A rokonok beleegyeztek, hogy a hagyatékból fenti összeg kifizettségé s erre a nagybányai kir. Járásbíróság utasította közjegyzőt, hogy a hagyatékból első sorban egyházunk kapja meg a 2000 koronát. Nagyban elősegítette ügyünket Cserey Farkas sándor-falusi r. kath. v. bír. Valamint itteni hitrokonunk Krassay István, ki a hagyatéknak egyik rokon örököse, előbbi pedig a bíróságnál volt hathatós előmozdítója ügyünknek. Fogadja mind kettő meleg köszönetünket. Az elhunyt emléke legyen kegyeletben köztünk! Felső-Bánya 1902. április 3. *Nagy Lajos*, ev. ref. lelkész.

— **Kegyves adományok a Gégényben (Szabolcsm.) építendő új ev. ref. templomra:** (Folytatás) Szikszay András ibrányi ref. lelkész (Szabolcsm.) gyűjtő ivén: Demjén János 20 f., Lénárt Pál 20 f., Lénárt Mihály 20 f., Farkas Miklós 10 f., Tarjányi Miklós 20 f., Demjén Mihály 20 f., Borók Pál 10 f., Farkas János 20 f., Jenei Miklós. 40 f., Sinka László 30 f., Farkas Boldizsárné 60 f., Sinka János 20 f., összesen 2 k. 40 f., Bakó Károly gyulaházi ref. lelkész (Szabolcsm.) gyűjtő ivén: Bakó Károly 1 k., gyulaházi ref. egyház 1 k., G. Tóth Ferencz 40 f., Kovács Imre 20 f., Talyai Ferencz 30 f., Künthy János 60 f., N. N. 50 f., Rádi Lajos 50 f., Batta Gyula 40 f., Sipos Ferencz 20 f., Maklári Bálint 20 f., Báthory István 10 f., Józsa András 10 f., Kettőné 20 f., összesen 6 k. 70 f., felső-dobszai ref. egyház (Abauj-Tornam.) 1 k., Hegyi Sándor ref. lelkész Bonyha (Kis-Küküllőm.) 75 fill., b.-sámsoni ref. egyház (Békésm.) 1 k., 50 f., Somogyi Lajos ref. lelkész B.-Sámson 1 k., derecskei

ref. egyház (Biharm.) 10 k. p-trügyi ref. egyház (Szabolesm.) 20 k. Szabó Aladár apagyi ref. lelkész (Szabolesm.) gyűjtő ivén: apagyi ref. egyház 10 k. Tóth János 2 k. 15 f. Balogh Imre 1 k. Puskás István 1 k. Szikszay Mihály 2 k. Kis Gy Pál 40 f. Somogyi Ferencz 30 f. öz. Hegedüs Ferenczné 1 k. összesen 20 k. Gönczy József ibrányi ref. lelkész (Szabolesm.) gyűjtő ivén: Gönczy József 1 k. Jármy Zoltán 2 k. Répets Lajos 4 f. Zámboi Ferencz 10 f. Pál Lajosné 4 f. Bagoj István 6 f. Vári Istvánné 4 f. K. Szöllösi Ferenczné 20 f. Petró Sándor 16 f. Balog János 10 f. Balog József 4 f. Szöllösi József 6 f. Kulcsár Ferencz 10 f. Pap József 20 f. Kulcsár József 10 f. Zámboi Pálné 4 f. Kulcsár István 4 f. N. N. 10 f. Vári János 20 f. Pál Erzsébet 10 f. Szotori Mihály 10 f. Petró István 20 f. Motos Péter 10 f. Sinka Pál 10 f. Tóth József 8 f. Hegedüs János 6 f. Palasa Sándor 10 f. Balog Ferencz 4 f. Veres Ferencz 2 f. Terményből begyűlt 6 k. 14 f. összesen 12 k. Veres János paszabi ref. lelkész (Szabolesm.) gyűjtő ivén: paszabi ref. egyház 2 k. Veres János 1 k. Marossy Bertalan 1 k. Mozga József 40 f. Sipos Mária 40 f. A bert Pál 1 k. Kulcsár Imre 6 f. Szabó Péter 6 f. Medve István 4 f. Szöllösi János 10 f. Kun Bertalan 60 f. Szikszay Antal 24 f. Kocsis Antal 20 f. Kocsis Lajos 30 f. Horváth Sámuel 30 f. Tóth Péter 10 f. Bakó János 40 f. Terjek József 20 f. Oláh József 40 f. Kis János 20 f. Biró Mihály 20 f. K. Tarjányi Ferencz 20 f. Varga László 40 f. Tarjányi Károly 20 f. Egy valaki 39 f. összesen 10 k. 83 f. átányi ref. egyház (Hevesm.) 5 k. Illés János ref. lelkész Átány 1 k. tizza-vidi ref. egyház (Beregm.) 2 k. gacsályi ref. egyház (Szatmárm.) 2 k. nagybányai ref. egyház (Szatmárm.) 2 k. komáromi ref. egyház 4 k. s.-endrői ref. egyház (Somogym.) 4 k. szabolesi ref. egyház 7 k. Tomory András ref. lelkész és neje Szondy Karolina (Szabolesm.) 3 k. Hornyánszky Viktor Budapest 5 k. Vitéz János nyug. ref. lelkész (Senye, Borsodm.) 2 k. Karai Sándor tanár Debrecen 2 k. rimaszombati takarékpénztár (Gömörm.) 5 k. gyoma-endrői hitelszövetkezet (Békésm.) 5 k. kassai ref. egyház 5 k. füzes-gyarmati ref. egyház (Békésm.) 5 k. hajdu hadházi ref. egyház 4 k. jászladányi takarékpénztár rt. (Szolnokm.) 2 k. buji hitelszövetkezet (Szabolesm.) 10 k. Andrásy Kálmán ref. lelkész Buj 2 k. itebei takarékpénztár rt. (Torontálm.) 4 k. s.-a-ujhelyi ref. egyház (Zemplénm.) 4 k. Kállai Ferencz ócfalvai ref. lelkész (Udvarhelym.) gyűjtő ivén: Szabó József asztalos 1 k. ócfalvai ref. egyház 2 k. Kállai Ferencz 1 k. Vida András tanító 1 k. Sente Áron 20 f. Székely Mátyás 50 f. ifj. Orbán Mózes 50 f. összesen 6 k. 20 f. hoboli ref. egyház (Somogym.) 2 k. összesen adomány a már eddig nyugtázottakkal együtt 1498 kor. 52 fillér. Fogadják a kegyes adakozók egyházunk nevében, őszinte és hálás köszönetünket! Gégény, 1902. január 31. Vas Mihály ev. ref. lelkész Mezőssy Gusztáv ev. ref. főgondnok.

Szerkesztői üzenet.

Sz. L. Vértés. Bejött, de már erről a számról lekészt. Várom a folytatást. — V. J. Rév. Itt van, legközelebb valószínűleg sor kerül rá. — N. I. Kémer. Szívemből örülök ottani helyzeteknek. Olyan jó nép az, mely megérdemli a s erete'et. Annak a tisztelt családnak meg hozd a tudomására a nevemben, hogy

óhajoknak azonnal és szívesen eleget teszek, a mint módomban lesz; és hogy módomban legyen, arról gondoskodni fogok. Az itteni viszonyok meg ne keserítsenek téged édes barátom. Az idők kerekait megkölni erőszakosan nem lehet. A mag tavasz jöttével kipattan s szárba szökik. Jöhetnek késői fagyok; ezek csak hátráltatják a fejlődést, de végkép' el nem nyomhatják. Az én fejem meg hozzászokott már az igazságért való betörésekhez. Egyet azonban kijelentek: én eddig is nyílt sisakkal állottam ki a küzdőterre mindenkor; cikkeimnek a nevemet kivétel nélkül és öntudatosan mindig aláírtam. Így fogok eljárni ezután is. A baptizmus leleplezésére és a józan magyar nép felvilágosítására nem jelent még eddig meg olyan mű, mint a minő éppen. most van itt nálunk sajtó alatt egy volt baptistának a tollából Ha a könyvpiacra kerül, majd jelezni fogom. — K. G. Bercel. Köszönöm. A legközelebbi számban hozom. — V. Gy. Osermó. Nekrológot senki sem küldött.

Tartalom-jegyzék: A kultusz-vita s az 1848. évi XX. t.-c. 2. és 3. §-a. E. L. — Megújítandó énekeskönyvünk „Gyűjtemény”-e. Trias. — A „Kálvinista Róma”. Szunyogh Szaboles. — Személyes kérdésben. F. Varga Lajos. — Tanügy: Vegyes vagy osztatlan iskola-e ott, hol 2 tanerő működik? Nagy Lajos. — Közéletünk: Miniszteri rendelet az érettségi vizsgálatokra. — Java-lat. Szeremiei Sámuel. — Irodalom. Külföld: A külföldi protestantismusról. Barcsa János. — Nekrológ: Bartha András. Bályoki. — Különfélek.

Felelős szerkesztő: ERŐSS LAJOS.

Pályázati hirdetés.

A szathmárnémeti államilag segélyezett ev. ref. főgimnázium fentartó-testülete pályázatot hirdet két helyettes tanári tanszékre, melyeknek egyikével a rajznak s esetleg alsóbb osztályokban a számtannak, a másikának a magyar és német nyelvnek tanítása van összekötve.

Javadalmazás: évi 1600 korona, mely a főgymn. pénztárból negyedévi részletekben előre fizettetik. Csak ev. ref. vallásu egyén választható meg. Pályázók felhivatnak, hogy nevezett főgymn. fentartó testületéhez intézett folyamodványukat keresztlevelükkel, végzett tanulmányaikról s esetleg tanári képesítésükről, — továbbá — ha alkalmazásban vannak — eddigi szolgálatukról, — egészségi állapotukról és hadkötelezettségükről szóló bizonyítványaikkal együtt f. évi

május hó 10-ig a főgimn. igazgatótanácsának
alulírott elnöke címére (Szatmárra) küldjék be.

Szatmár, 1902. március 25.

Kölcsey János.
igazgatótanácsi elnök.

Gazdasági, ipari és háztartási gépek szakkereső irodája
legújanyosabban végeztetik

Egyszerű és díszes

Kerti lóczákat,

kerti és rakári

Vizfecskendőket.

udvari és községi

Kútszivattyukat,

kitűnő szerkezetű

Borsajtókat, szőlőzúzókat,

és minden építési

Vastárgyakat,

olcsó gyári áron

olcsó kézből ajánl

„**Debreczeni Vasöntőde
és Géplakatosság**“

Péterfia végén. a Hadházi utcában.

**Hydraulikus (viznyo-
másu) sajtókat**

Szőllő-bor készítéséhez legújabb szerkezetben,
valamint

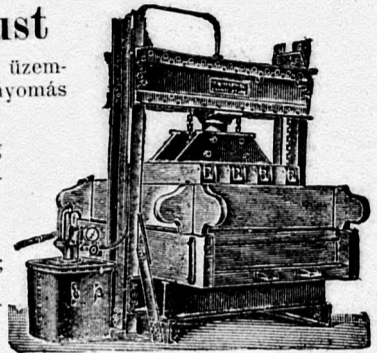
Gyümölcs-must

előállításához a nagybani üzem-
ben különösen magas nyomás
elérésére

legnagyobb munkaképesség
legmagasabb mérvű must-
nyerés.

leggyorsabb munka,
egyszerű és könnyű kezelés;

**Bor- és gyümölcs-
sajtókat** kézi üzemre.

**Szőllő- és gyümölcs-zuzókat és szőlő-bo-
gyózókat,** valamint teljes

Borászati felszereléseket stabil és szállíthatóan,

Széna- és szalma-préseket mint különlegességeket
gyárt és szállít felelősség mellett a legújabb és legjobban
bevált szerkezetekben

Mayfarth Ph. és Társa

csász. és kir. kiz. szab. mezőgazdasági gépgyára

BÉCS, II/1. Taborstrasse Nr. 71.

Kimerítő árjegyzék és számos elismerő irat ingyen.

Képviselők és ismét elárusítók kívántatnak.

NEUMANN M.

cs. és kir. udvari szállító

Debreczen, Főtér, a magy. kir. postával szemben.

Áruházában levő mindennemű öltönyök, színre,
minőségre és olcsóságra nézve első helyen állanak.

Kizárólag csak a tulajdonát képező eredeti modelljei
szerint készült fiu- és gyermek ruhák vannak raktáron.

Minden darab saját műhelyében, személyes felügyelete alatt készül.

Az ország minden nagyobb városaiban hatalmas fiók-telepek.

Alapított 1845-ben.